

DIPLOMAMUNKA

Németh Zsófia

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Fordító és tolmács mesterszak

fordítói szakirány

2015

**Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Fordító és tolmács mesterszak
fordítói szakirány**

**TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
SZAKFORDÍTÁS:
EGY VÁLASZTOTT EURÓPAI UNIÓS
TANULMÁNY FORDÍTÁSÁNAK
NEHÉZSÉGEI**

Készítette:

Németh Zsófia

nyelvpár: angol (B) – német (C)

Konzulens:

Dr. Szaffkó Péter

habilitált egyetemi docens

Debrecen

2015

Tartalom

Bevezetés	4
1. A forrásnyelvi szöveg általános jellemzése	6
2. A forrásnyelvi szöveg	7
3. A célnyelvi szöveg.....	21
4. Értekezés a fordításról – Kommentárok a célnyelven	37
4.1. Fordítási nehézségek 1. – Szemantikai probléma	37
4.2. Fordítási nehézségek 2. – Intézménynevek fordítása	43
4.3. Fordítási nehézségek 3. – Mondattani problémák	46
5. Összefoglalás	52
6. Szójegyzék	53
Irodalomjegyzék	55

Bevezetés

Szakedolgozatomban egy Európai Unió tanulmányt fordítok, illetve elemzek. A fordítási feladathoz mindenképpen a fordító és tolmács szakhoz illő témát akartam választani, a felhasznált forrásszövegre konzulensem jóvoltából találtam rá. Az esszét a *Studies on Translation and Multilingualism* nevet viselő tanulmány sorozat egyik köteteként, *The Status of the Translation Profession in the European Union* címmel adták ki. Az esszé elérhető a tanulmány sorozat többi részével együtt az Európai Bizottság honlapján: http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/studies/index_en.htm. Mivel a tanulmányt 2012-ben publikálták, a feldolgozott adatokról elmondható, hogy aktuális képet festenek a fordítói piacról.

A szöveg témáját tekintve társadalomtudományi szakszövegről van szó, azon belül is leginkább a szociológiai jelleg érvényesül. A tanulmány tulajdonképpen egy helyzetfeltáró esszé, a fordítóknak és az őket tömörítő szervezeteknek a fordító piacon elfoglalt „státuszát” vizsgálja, különös tekintettel a fordítók képzésére és az őket minősítő rendszerekre. Manapság már szinte bárki hozzájuthat fordítói képesítést igazoló dokumentumokhoz, például egy gyorstalpaló online tanfolyam elvégzésének eredményeként. Viszont felmerül a kérdés, vajon mennyit érhet az efféle „képesítés”? Mennyire bomlasztja vagy serkenti ez a fordító piacot? Mit jelent a fordítók bizonyos szempontok szerinti minősítése? Mégis milyen elvárásoknak kell egy fordítónak vagy tolmácsnak megfelelnie, hogy egy szakmai egyesület vagy szervezet tagja lehessen? Egyáltalán milyen szervezetek működnek a fordító piacon, és ezek közül melyek a „trendhatározók”? Efféle és hasonló kérdésekre keresi a tanulmány a válaszokat, és próbál egy tiszta képet alkotni a tanulmányban szereplő országok fordító képzésével és minősítésével kapcsolatos rendszereinek vizsgálata során.

A szöveg terjedelmét tekintve egy 172 oldalas, hét fejezetből álló tanulmány. Minden fejezet további alfejezetekből áll, és egy viszonylag nagyobb témát tárgyal. Az első fejezetben szerepel a módszertan bemutatása, majd a másodikban következik az eredmények részletes ismertetése. A harmadik fejezet nyolc országról közöl esettanulmányt; a negyedik, ötödik és hatodik fejezetek szociológiai, gazdasági és politikai szempontok alapján vizsgálják a tanulmány eredményeit. Mivel az esszé hosszabb terjedelmű, mint a szakdolgozat forrásszöveggel kapcsolatos megkötései, ezért kiemeltem a főként terminológiákkal foglalkozó, a tanulmány módszertanát ismertető bevezető részt,

valamint az Egyesült Királyság esettanulmányából egy gyakorlatiasabb, az előzők demonstrálására szolgáló szövegrészletet. (A többi esettanulmány Németországról, Romániáról, Szlovéniáról, Spanyolországról, az USA-ról, Kanadáról és Ausztráliáról készült.)

A dolgozat összefoglaló részében a fordítás során felmerült és az elemzésnél tárgyalt kérdésekből próbálom levonni a tanulságot, és megfogalmazni a konklúziót. Az elemzés mellett glosszáriumot, vagyis szójegyzéket is készíték az főbb angol szavak, kifejezések és magyar megfelelőjük párhuzamba állításával. A szavakat betűrendben vezettem fel. Vannak olyan magyar megfelelők, amelyek saját fordításom eredményei, ezt feltüntettem a jegyzékben is.

1. A forrásnyelvi szöveg általános jellemzése

A szöveg első olvasatra nem tűnt túlságosan bonyolult szövegnek, viszont már akkor látszott, hogy az egyik fordítói nehézség a sajátos terminológia feltárása és magyarra fordítása lesz. A szakszavak fordítása során többször is akadályokba ütköztem, néhány fogalom célnyelven való interpretálásához többször is hozzáfogtam. Segítségemre voltak a párhuzamos korpuszok, és sok esetben az Európai Unió hivatalos honlapjainak többnyelvűsége is. Szemantikai jellegű problémák is felvetődtek olyan szavak esetében, amelyeknek több, aktív jelentése ismeretes és használatos. Ilyenkor segített ugyan a kontextus a szavak megfelelő jelentésének feltárásában, viszont olyan szavak is előfordultak, amelyeknél csak hosszas kutatómunka során jutottam el a szöveg szempontjából ekvivalensnek mondható, magyar megfelelőkhöz. További nehézséget jelentett a magyar és angol-szász intézményrendszer különbsége, és ezáltal az intézménynevek fordítása. A tanulmányban hivatkoznak néhány olyan nemzetközi szervezetre, amelyeknek a hivatalos magyar megfelelőjét a google keresőmotor segítségével viszonylag hamar megtaláltam, viszont az Egyesült Királyságban működő szervezeteknél magam adtam meg zárójelben egy lehetséges, magyar megfelelőt. Igaz ez a szervezetekhez vagy országokhoz kötődő, speciális képesítési- vagy vizsgarendszerek elnevezésére is. Kutatásom során azt vettem észre, hogy sok nemzetközi képesítő rendszer vagy oklevél nevét a magukat szabadúszó fordítókként hirdető szakemberek is eredeti nyelven, eredeti rövidítéssel adják meg. Végül a magyar és angol nyelv mondatszerkezeti felépítéséből adódó fordítási nehézségekkel is kénytelen voltam megküzdeni. Többször alkalmaztam a fordítás során explicitációs stratégiát, mondatszerkezeti vagy szórendi változtatásokat, vagy ún. „szituatív betoldásokat”, vagyis olyan beszúrásokat, amelyek az eredeti mondatban nem voltak benne, de a magyarban „odakíváncoltak”. A fent felsorolt fordítói problémákat később részletesen, a dolgozat értekezés részében, példák segítségével is körbejáróm.

Célom a fordítással elsősorban az volt, hogy a fordító képzés során elsajátított képességeket és tudást a gyakorlatban is kamatoztassam, és a háttérkutatásom – valamint a szakdolgozati konzultációk során – akár újabb módszerekkel is megismerkedjek egy adott probléma teljes körű feltárása vagy fordítói szempontból sikeres megoldása kapcsán. Másrészt törekedtem egy, a tanulmány színvonalának megfelelő, mégis olvasóbarát fordítás elkészítésére.

2. A forrásnyelvi szöveg

1. Methodological issues

1.1. What do we mean by status?

The signalling of qualifications can be seen in the following recent developments, cited here as mere examples:

- The Global Translation Institute¹ is managed by Adriana Tassini from an office in Portland, Oregon (although it seems not to be registered with the Portland Revenue Bureau, which does not list it at the address given). It sponsors a Certified Translation Professional (CTP) Designation Program², managed by Adriana Tassini with a telephone number in Massachusetts. It links to free information on the translation industry and how to become a translator³, all of which comprises some 40 short online articles by Adriana Tassini. Adriana Tassini describes herself as a “Harvard University Alumni Member with a background in international relations and translation work in São Paulo, Brazil and Boston, Massachusetts (USA)”. She names no completed degrees. Her declared training team comprises 12 people, none of them with any formal training in translation. To become a Certified Translation Professional, you pay US\$227 per language pair, study the learning materials (none of which is language-specific) and sit the online exam. It is not clear to what extent the exam tests language skills, but the programme offers certification in 22 language pairs, of which the training faculty are presented as being experts in five.
- The International Association of Professional Translators and Interpreters⁴ was founded in Buenos Aires in 2009. It accepts members who 1) have a degree or diploma from “a recognized institution”, or 2) have at least four years’ experience as a translator or interpreter. No list of “recognized institutions” is offered. You can become a member for US\$60 a year, which entitles you to use the association’s logo and an email address with the association’s domain, and benefit from

---

¹ <http://translationinstitute.org>. Accessed November 2011.

² <http://translationcertification.org>. Accessed November 2011.

³ <http://www.becomeatranslator.com>. Accessed November 2011.

⁴ <http://www.aipti.org>. Accessed November 2011.

discounts on industry publications, and inclusion in the association's online directory. The association lists its "Honorary members" as including Noam Chomsky, who has no professional training in translation but nevertheless retains considerable academic standing.

Such cases indicate how status can be given to translators. It seems that virtually anyone can pay US\$ 227 to gain certification as a Translation Professional. A practising translator with four years' experience can become a member of the International Association and gain the other trappings of status: a logo, a professional email address, a public listing, and some apparent academic backing. Of course, you may not be able to translate very well, but neither of these organisations appears to be testing that.

Status, as seen in these examples, is not competence, expertise, the ability to render a service, the exercise of visibility or power, or a question of fair recompense. Status is here taken to be the set of social signals that create, first, the *presumption* of some kind of expertise, and second, the *presumed value* of that expertise. In an ideal world, we would be able to test the objective expertise of all translators, then rank and reward them accordingly. In the world we live in, however, most employers and users of translations have to rely on the various signals of status. They do so individually, when assessing the value of a particular translator, and also socially, when making assumptions about the relative value of translators as a professional group.⁵

From the perspective of the individual translator, status is something that must be acquired, in addition to actual translation skills. You should be able to translate, but you also need some way of signalling your skills to your clients or employers. In this sense, a degree or a certification becomes a commodity, something that can be bought, something that you need in order to set up shop as a professional translator. It should perhaps not be surprising to find "Certification" listed alongside Computer Aided Translation tools and a Database of Agencies as one of the things a translator might want to purchase online (Figure 1).

---

⁵ Note that this view of status differs from approaches that identify a group of well-qualified professional translators, then set out to measure their relative salaries, education, visibility and power (as in Dam and Zethsen 2008, 2009a, 2009b, 2011, 2012). In keeping with the more uncertain world where apparent status can be bought from a website, here we ask how translators are identified as such, and how some are signalled as being more trustworthy than others.

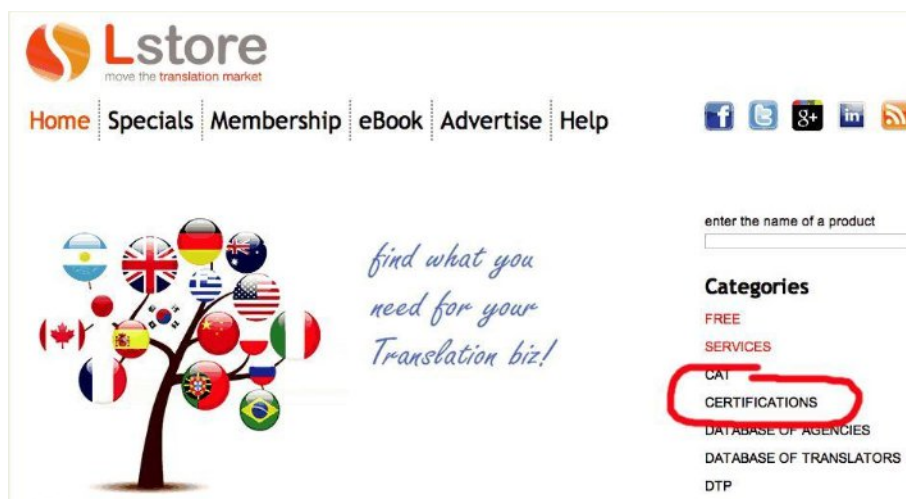

Figure 1. The “L Store” webpage, showing Certification as a commodity (one is not surprised to find that all the links lead back to the “Global Translation Institute” and its certification product)⁶

From the collective perspective, status concerns the various signals that rank a social group or profession with respect to others. This concerns several related kinds of value, beyond questions of objective competence or expertise:

- *Trustworthiness*: Since translating always concerns communication with another culture, and thus with people we do not know so well, the translators themselves are always open to mistrust: since they presumably speak the language of the other side, and they purport to know the culture of the other side, they could always be working in the interests of the other side. This millennial problem is partly handled by claims to fidelity or its technocratic surrogate equivalence: translators will always signal their loyalty to the cause of their client. In particularly closed cultures, trust-worthiness is only properly signalled by the translator being born into one social group rather than the other, or even by the translator belonging to a family of hereditary professional translators (as in the case of the *Oranda tsuji* in Japan). In constitutionally regulated societies, translators may come from external or hybrid positions but might require authorisation by educational or judicial institutions. The translator’s trustworthiness is thus ultimately signalled not by their

⁶ <http://www.linguaeshop.com/>. Accessed April 2012.

birth, nor by their claims to neutral expertise, but by their having been accepted by state institutions.

- *Professional exclusion*: If some translators are to be trusted, then there must be others who are somehow less trustworthy. A profession is partly a discourse of concepts and values that signal precisely this exclusion: some translators are to be considered “professional”, and others are not. This exclusion is particularly problematic in the field of translation because, as we have seen, virtually anyone can purchase the signals of a certain professional status. At the same time, there is a growing practice of volunteer translation, where people translate for fun or for “the good of the cause”, without financial reward. The study of status must thus account for cases where some translators are accepted and others are excluded or are regarded as having status of a different kind. The mechanisms of this exclusion include professional examinations, certification systems, and membership of professional associations and societies.

- *Rates of pay*: In some societies, high social status normally correlates with high rates of pay for services rendered. A survey of pay scales must thus be an essential part of any survey of status. In this case, however, we seek to go beyond relative pay scales. This is partly because reliable information is hard to come by (see 5.1 below). But it is also because the financial economy is not always the one that counts most. For example, we know that literary translators are paid at below the minimum wage in most countries in Europe (Fock et al. 2008), yet many very intelligent and gifted people continue to translate literature. In many cases, the reason is that the activity brings them status in neighbouring fields, often as academics, in publishing institutions or as writers of literature. In other cases, literary translation ranks with the volunteer translating by activists, done for the “good of the cause”. The status in such cases is cultural, symbolic and social, rather than strictly financial. But it is socially valuable status nevertheless.

- *Recognition and prestige*: A general signal of status is the appearance of the translation profession in official documents like listings of economic activities, census records, and taxation systems. These constitute signals of recognized identity, not necessarily of prestige and rates of pay. Such recognition is the first step towards prestige, and the relative rankings can make a difference. For

example, the category “Secretarial and translation activities” is reported as appearing in the “General Industrial Classification of Economic Activities within the European Communities” (2008),⁷ whereas the current version lists “Translation and Interpretation” as a category in its own right.⁸ This difference is seen as an improvement, not because it brings anyone more money, but because the recognition is more exclusive and official.

- *Authority*: When status is signalled, much depends on who has the authority to send the signal. Translators themselves generally do not have that authority, even when operating collectively in associations and the like. Individual or collective authority may be accrued from experience or longevity (if a translator or association has existed for a long time, they have presumably been able to earn trust on the market) and possibly from size (if there are many translators in an organisation, it might be a strong organisation). Alternatively, it can come from integration into state structures (which in turn offer both longevity and a certain size), as when translators are certified by legal institutions or various government ministries. This authorisation has the benefit of ensuring that trustworthiness is more on one side than the other - the translators are presumed to work in the interests of the instance that is authorising them. Increasingly, though, authorisation comes from educational institutions, which may be private or state. We thus recognise three broad sources of authority: experience (presumed to be survival on the market), state authorisation, and academic qualifications. The study of status must track the ways these three interact.⁹

If we now return to the “Global Translation Institute” and the Argentine “International Association of Professional Translators and Interpreters”, we see that both work as remarkably efficient signallers of status. We have no evidence that the translators benefiting from these signals are in any way incompetent. However, it is not hard to see why the signals might not be wholly convincing. Neither organisation has more than three

---

⁷ Katan (2009: 128-129) reports that class 74.85 of the “General Industrial Classification of Economic Activities within the European Communities” (2008) was for “Secretarial and translation activities”, where “translation and interpretation” appeared alongside typing, transcribing, proofreading and photocopying.

⁸ <http://circa.europa.eu/irc/dsis/nacecpacon/info/data/en/>. Accessed November 2011.

⁹ Note that in conceptualising “status” in this way, we have little need to offer a restrictive definition of “profession”, beyond its general understanding as regularly remunerated activity (making “voluntary” the opposite of “professional”). The various signals of status themselves indicate what a “profession” is held to be in a given place and at a given moment – our task is merely to describe those signals. For example, when we attempt to say how many professional translators and interpreters there are in the world (Appendix B), the actual definitions of “professional” are those used by the statistical services of the United States, Australia, Canada, Germany, Norway and Portugal, whose numbers we draw on. Put more simply, “profession” is the thing we set out to discover, not the thing we assume.

years of experience, so they have had little time to build up their own trustworthiness or prestige. Neither has any link to state structures, leaving them in an area where self-proclaimed “global” or “international” status might not carry much weight. In the absence of other authorities, both are thus forced to rely on academic qualifications of some kind: one makes a point of being a Harvard alumna (but lists no completed degree) and has a string of Internet publications, and the other accepts members on the basis of a degree or diploma from “a recognized institution” (naming no criteria for recognition) and lists leading academics as honorary members. In short, their main source of authority is a set of vague appeals to educational institutions and to the suggestion of academic status.

Of course, these two start-up signallers are tilting at significant alternative sources of authority. The “Global Translation Institute” is selling something that is also offered (much more expensively) by training programmes in about 300 university-level institutions worldwide, some with more than 50 years of experience, whereas the Argentine international association is proposing an alternative to the *Fédération Internationale des Traducteurs*, which was founded in 1954 by a French ministerial order, represents more than 100 professional associations (many with state status) and claims to speak for 88,103 translators.¹⁰ In fact, in 2010 three of the founding members of the Argentine international organisation were expelled from the Argentine Association of Translators and Interpreters, ostensibly for founding an association with competing aims.¹¹

The traditional granters of status are thus being challenged by new, parallel modes of signalling, and some of the traditional systems are responding to the challenge.

1.2. What do we mean by “signalling” and “asymmetric information”?

The various signals of status will be modelled here in terms of sociology, information economics, education economics, and labour economics.

“Asymmetric information” describes the situation in which one party (the principal) has more or better information than the other (the agent). This concept was first applied to the labour and education markets (Spence 1973). In a job market, firms usually know less than

---

¹⁰ Information supplied by Andrew Evans, FIT Treasurer, 17/11/2011.

¹¹ <http://www.aipti.org/eng/speaks-out/art3-aati-expels-members-for-founding-iapti.html>. The international association replies that one of the main differences between the two associations is that “many colleagues from a variety of different countries do not possess translating or interpreting diplomas. But these are professionals who should indeed be included in any association that wishes to genuinely reflect the broader professional community and to work to correct a number of irregularities that exist today in Italy, the United Kingdom, the United States, Argentina, Brazil, India and so many other countries around the world. AATI, on the other hand, with very few exceptions, does not admit translators and interpreters who do not hold a degree.”

workers do about workers' innate productivity. Some workers may wish to signal their ability to potential employers, and do so by choosing a level of education that distinguishes them from workers with lower productivity. Therefore, education is sometimes considered a "signal".

The concepts of "asymmetric information" and "signalling" can be applied to the translation market. Due to regionalisation and globalisation, an increasing number of clients need translation services. However, because of asymmetric information, translation service buyers cannot effectively determine the quality of a translator. This means that some good translators may not be paid what they deserve. When this happens, good translators will logically leave the translation market and take up other forms of academic activity, in a process known as "adverse selection". That may be what is happening in the translation market, particularly in segments where the signalling mechanisms are weak or out-dated.

As discussed above, there are a number of signalling mechanisms in the translation market. They may concern the value of a translation, a company, an educational institution or an association. Here, though, our main focus will be on signals that represent the value of translators.

1.3. What do we mean by "certification", "accreditation" and "authorisation"?

The many different kinds of signalling mechanisms go by many different names. Here we will adopt the terms established in this field by Jiri Stejskal, who carried out a series of studies on translator certification from 2001 to 2005.

For Stejskal (2003h), the general field of professional signals is known as "credentialing". Within this field, Stejskal distinguishes between the following (working from Knapp and Knapp 2002):

- Certification: A voluntary process by which an organisation grants recognition to an individual who has met certain predetermined qualification standards.
- Accreditation: A process by which an entity grants public recognition to an organisation such as a school, institute, college, program, facility, or company that has met predetermined standards.

- Registration: A process by which the possession of specific credentials relevant to performing tasks and responsibilities within a given field is verified.
- Licensure: A mandatory credentialing process by which a government agency grants permission to persons to engage in a given occupation or profession by attesting that those licensed have attained the minimum degree of knowledge and skills required.

Here we are thus mostly concerned with certification and only occasionally with accreditation. As for “registration” and “licensure”, the only field in which they concern our study is that of sworn translators. Here we shall also use two further terms:

- Authorisation: A mode of certification that grants not just recognition but also the power to act on behalf of the certifying institution. Translators who are “sworn” in the sense that they can say a translation is legally valid have thus been “authorised” to say this by a government agency.
- Revalidation: The procedure by which authorisation (or licensure) is reaffirmed after a given period, usually by a process of “registration” (in the sense given above).

These concepts are discussed further in 2.3.1 below.

1.4. Data-gathering methodology

Because of the ideological nature of status, which concerns beliefs more than objective skills, most of our methodology is more qualitative than quantitative. The main research methods used in this study are as follows:

- *Literature review*: Many of the data on status are available in surveys conducted in recent years. Our work has been to make those data speak to each other in such a way that they answer our questions about status.
- *Initial questionnaire*: In October 2011 a short initial questionnaire¹² was sent to all European translator associations affiliated with the Fédération Internationale des Traducteurs, as well as to translators and/or translation scholars in the countries

---

¹² See http://isg.urv.es/publicity/isg/projects/2011_DGT/reports.html. Accessed November 2011.

covered by the project (most of whom are members of the European Society for Translation Studies). The question-naire was designed to function as a first contact only: it covers basic information on the status of government translators, sworn/authorised translators and translator associations. The questionnaire also has three “opinion” questions designed to help us position the informant with respect to the relative values of experience, professional associations, and academic qualifications. The responses to those questions have not been analysed in any quantitative way.

- *Follow-up exchanges*: For most cases, the initial questionnaire indicated the informants who were the most knowledgeable and open to further discussion. Further details were thus sought through follow-up email exchanges and online interviews. These exchanges concerned points where the various informants disagreed, or where the particular situation was not clear. In cases where the information was still contradictory or lacking in clarity, we have chosen to reproduce the statements presented to us.
- *Country factsheets*: The basic information from the questionnaire and follow-ups has been compiled in short factsheets on each country, which are available on the project website.¹³

The present report has been written on the basis of the literature review and the country factsheets, where the latter are regarded as checks and updates of the former. The data gathered from these sources are then fed into our sociological and economic models.

It should be noted that the field we are working on is changing even as the research progresses. This particularly concerns debates in the United Kingdom about a private company being employed to handle certification for the justice system, moves within the American Translators Association to enhance their certification programme, a new certification system on ProZ (see Appendix C), and discussions within TISAC¹⁴ to set up a global body to accredit translation certification programs. Our data-gathering, and indeed our analyses, have had to pay close attention to these changes.

---

¹³ See http://isg.urv.es/publicity/isg/projects/2011_DGT/factsheets.html.

¹⁴ Translation and Interpreting Summit Advisory Council: <http://www.tisac.org>. Accessed April 2012.

[...]

3.4. *United Kingdom*

The United Kingdom merits inclusion as a case study because of the apparent success of its translator certification systems, notably through the Chartered Institute of Linguists, the development of several large active associations, and the recent challenge to those systems in the field of legal translation and interpreting.

3.4.1. Language policy

The *de facto* official language of the United Kingdom is English. Welsh is spoken by some 582,000 people (20 percent of the population of Wales); about 110,000 people speak Irish in Northern Ireland; Scottish Gaelic is spoken by some 65,000 people (1.3 percent of the Scottish population).¹⁵ Internal translation services are thus required for at least English-Welsh.

More significant internal translating is nevertheless required for the many documents and services associated with immigration. According to the 2001 Census, some 4.9 million people (8.3 percent of the population) were born outside of the United Kingdom. Since 2004 there has been significant immigration from central and eastern Europe, due to the free movement of labour within the European Union.

3.4.2. Translator training

Translator training in the United Kingdom began with postgraduate programmes, mainly for interpreters, at Westminster in London (1963) and Bath University (1966). A four-year Bachelors programme was established at Heriot-Watt University in 1976. The predominant model is nevertheless for translators to be trained in one-year or two-year postgraduate programmes, as has been the case in Surrey (1985), Bristol (1994), Middlesex in London (1994), Leeds (1996), Edinburgh (1992), Salford (1992), Aston in Birmingham (1997), Swansea (2000), Imperial College London (2001), Hull (2002) and Roehampton in London (2003). A programme in literary translation has been offered at the University of Essex since 1966.

---

¹⁵ [original no. 127] http://www.direct.gov.uk/en/Governmentcitizensandrights/LivingintheUK/DG_10012519. Accessed November 2011.

Many further programmes have been opened since 2005, mainly with a one-year Masters structure. Many of these programmes cater especially to overseas students, who pay considerable fees to study in the United Kingdom. In some cases the programmes emphasise translation theory and courses on general practice, with minimal training in specific language pairs. It would be misleading to suppose that all these training programmes were supplying the internal translation market in the United Kingdom. They are responding more to the global market for English-language education.

In 2011 the University of Westminster closed its MA in Conference Interpreting due to financial constraints.¹⁶

3.4.3. Translator associations

CIOL: The Chartered Institute of Linguists was founded in 1910 and “serves the interests of professional linguists throughout the world and acts as a respected language assessment and recognised awarding organisation delivering Ofqual (Office of Qualifications and Examinations Regulator) accredited qualifications”. In 2011 its Translating Division had 2,700 members.¹⁷

The admission criteria for full membership are quite subtle but might be summarised as follows: candidates require the IOL Diploma in Translation or “a recognised post-graduate degree of a British or overseas University in a modern language or languages, or in bilingual translation/translation studies”. Alternatively, candidates may be admitted if they have at least three years’ professional experience and one of the following: the CIOL Diploma, the Ministry of Defence examination in interpreting, or a First or Second Class Honours degree in Modern Languages from “a recognised British or overseas University or awarded by the Council for National Academic Awards”.¹⁸ Admission for associate membership is similar but at a less demanding level. There is thus a balance of academic qualifications, the CIOL’s own exams, and experience.

The Institute of Linguists Educational Trust (IOLET) Diploma in Translation was introduced in 1989 and is widely respected. Some universities offer short-term training

---

¹⁶ [original no. 128] <http://theinterpreterdiaries.com/2011/05/18/the-university-of-westminster-closes-its-training-program/>. Accessed November 2011.

¹⁷ [original no. 129] <http://www.iol.org.uk/>. Accessed November 2011.

¹⁸ [original no. 130] <http://www.iol.org.uk/membership/CriteriaforMembershipOct08.pdf>. Accessed April 2012.

courses in preparation for the public examinations for the Diploma.¹⁹

The CIOL also offers “Chartered Linguist” status, for which candidates require

the Diploma in Translation awarded by the Chartered Institute of Linguists, or an equivalent qualification in translation at Masters level (NQF Level 7), in the relevant language combination(s). An MA used in support of an application must have contained an assessed practical translation module, completed in the language in which the applicant wishes to register. It should be noted that, depending on content and skills assessed, some Masters degrees in translation may not be acceptable; potential applicants requiring guidance are advised to contact the CIOL. Qualified Members of ITI must satisfy the ITI requirements for translation membership in the relevant language combination(s). In exceptional circumstances qualifications other than those indicated above, supported by appropriate demonstrated experience, may be accepted.²⁰

This appears to mean that not all Masters programmes in Translation are recognised as being equivalent to the CIOL’s Diploma in Translation. The CIOL nevertheless has not compiled a list of Masters programmes that might be considered unacceptable.²¹

ITI: The Institute of Translation and Interpreting (ITI) was founded in 1986 as a breakaway from the CIOL. It is a member of the FIT. “Qualified” members require “a first degree or postgraduate qualification in a relevant subject or a corresponding qualification accepted by ITI”; “associate” membership requires “evidence of professional interest in translation or interpreting”.²² In 2007 there were 2,642 members.²³ The institution is organised in terms of 13 regional groups, and specific networks in accordance with languages and modalities (translation, interpreting, subject matter, new members, etc.).

The ITI and CIOL offer a wide range of services, including a free legal helpline, reduced-

---

¹⁹ [original no. 131] See, for example: <http://www.city.ac.uk/courses/cpd/institute-of-linguists-educational-trust-iolet-diploma-in-translation-module-1>, and <http://2009.westminster.ac.uk/schools/humanities/professional-courses/diploma-in-translation>. Accessed November 2011.

²⁰ [original no. 132] <http://www.iol.org.uk/membership/CL%20Rules/CLRules11.pdf>. Accessed November 2011.

²¹ [original no. 133] According to Alan Peacock, Joint Acting CEO and Director of Membership of the CIOL (personal communication 26/04/12): “When we were drawing up the criteria for the CL scheme, it was felt that the content of some Masters degrees in Translation might require exploration, to ensure that the modules taken were sufficiently robust in terms of professional practice: for example, a degree with heavy emphasis on technology or theory might not be considered sufficient to fulfil the practice element expected of a Chartered Linguist. There is no list of degrees which are not accepted; it was a case of keeping our options open to seek information about the contents of qualifications with which we are not familiar.”

²² [original no. 134] <http://www.iti.org.uk/> Accessed November 2011.

²³ [original no. 135] http://en.wikipedia.org/wiki/Institute_of_Translation_%26_Interpreting Accessed November 2011.

rate Professional Indemnity Insurance, discounts on things like hotels and stationery purchases, and (CIOL only) a health insurance plan (see 2.4.4 above).

TASA: The Translators Association of the Society of Authors was established in 1958. It is a member of the FIT and the Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires and lists 330 members. Membership is based on publications.

NUPIT: The National Union of Professional Interpreters and Translators was founded in 2001 as a part of Unite, Britain's largest trade union.²⁴ It is reported as having about 100 members.²⁵ Its website states: "Most of our members are public service interpreters; many are involved in court and police work, others work with agencies or for health authorities. We have a small but growing membership among business and conference interpreters. All are self-employed and freelance."

APCI: The Association of Police and Court Interpreters was founded in 1974 and had 350 members in 2011.

ATC: The Association of Translation Companies was founded in 1976. Its website lists 173 member companies.²⁶

Further associations have been founded in very recent years, apparently in the wake of the Ministry of Justice outsourcing its interpreting and translation services to the private company Applied Language Solutions (see 3.4.5 below):

PIA: The Professional Interpreters' Alliance was formed in 2009: "It will fight against exploitation of the profession by commercial intermediaries and the outsourcing of interpreting services within the public sector".²⁷ Membership is open to public service interpreters registered with the National Register of Public Service Interpreters (NRPSI). It is reported as having 400 members and appears to have had some success in boycotting Applied Language Solutions.²⁸

SPSI: The Society for Public Service Interpreting was formed in 2011 to represent interpreters listed with the National Register of Public Service Interpreters (NRPSI): "As

---

²⁴ [original no. 136] <http://www.unitetheunion.org/hupit>. Accessed November 2011.

²⁵ [original no. 137] http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_UK_interpreting_and_translation_associations. Accessed November 2011.

²⁶ [original no. 138] <http://www.atc.org.uk/>. Accessed November 2011.

²⁷ [original no. 139] <http://www.profintal.org.uk/>. Accessed November 2011.

²⁸ [original no. 140] <http://nopeanuts.wordpress.com/resistance/uk-interpreters-boycott/police-rip-up-contract/>. Accessed November 2011.

with all professions, interpreters need to be listed by the regulatory body as well as by the membership body of their choice.’²⁹

The significant fragmentation of the field since 2001 is mostly due to movements within public service interpreting, which is the segment closest to the politics of immigration. With respect to written translation, the two large associations (the Chartered Institute of Linguists and the Institute of Translation and Interpreting) appear to remain strong stable voices.

3.4.4. Census, taxation and social security

The category “translator” was listed in the United Kingdom Census for the first time in 2011.

We have no information on any special category for translators in the registration system for national insurance and taxation.

The 2003 Standard Industrial Classification (SIC) listed “translation” under “74.83 Secretarial and translation activities”, alongside “Call Centre Activities”.³⁰ The 2007 SIC lists “translation” under “74.3 Translation and interpretation activities”.³¹

“Translation and Interpretation Services” are included in the Office for National Statistics data. Their Services Producer Price Index (2011) indicates that the value of these services grew by just 3 per cent between 2005 and 2010.³²

---

²⁹ [original no. 141] <http://www.spsi.org.uk/>. Accessed November 2011.

³⁰ [original no. 142] <http://www.nomisweb.co.uk/articles/ref/abi/ETApr03Jones.pdf>. Accessed November 2011.

³¹ [original no. 143] <http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/classifications/current-standard-classifications/standard-industrial-classification/index.html>. Accessed November 2011.

³² [original no. 144] <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/ppi2/services-producer-price-indices/quarter-2-2011/tsd-services-producer-price-index--quarter-2-2011.html>. Accessed November 2011.

3. A célnyelvi szöveg

1. Módszertani kérdések

1.1 Mit jelent a „fordítói státusz”?

Az alábbi esetek, amelyeket itt csupán példaként idézünk, azt mutatják, hogy újabban milyen formában jelzik a képesítéseket:

- A Global Translation Institute-ot³³ [Általános Fordító Iroda] Adriana Tassini vezeti egy Oregon állambeli portlandi irodából (bár úgy tűnik, hogy ez az iroda nincs bejegyezve a Portlandi Adóhivatalnál, amely listáján nem szerepel a megadott címen). Az intézmény fenntart egy Okleveles Fordító végzettséget biztosító programot³⁴, amelynek ugyancsak Adriana Tassini a vezetője, bár ebben az esetben egy massachusetts-i telefonszám van megadva. Az intézmény honlapja ingyenes információt kínál a fordítóiparról és arról, hogy hogyan váljunk fordítókká³⁵; mindez kb. 40 online cikket jelent, amelyek szerzője Adriana Tassini. Saját magát úgy mutatja be, mint „a Harvard Egyetem Öregdiákja, aki a nemzetközi kapcsolatok és fordítási munkák terén a braziliai São Paulóban és az USA-beli Bostonban (Massachusetts) szerzett tapasztalatot”. Nem említi, hogy bármilyen diplomát szerzett volna. A meghirdetett képzési programjában 12 munkatárs dolgozik, de egyikük sem rendelkezik hivatalos fordítói képesítéssel. Ahhoz, hogy valaki okleveles fordító legyen, nyelvpáronként 227 amerikai dollárt kell fizetnie, tanulmányoznia kell az oktatási anyagot (amelynek egyik része sem nyelv specifikus) és le kell tennie az online vizsgát. Nem igazán világos, hogy a teszt milyen mértékben vizsgálja a nyelvi készségeket, de a program 22 nyelvpárban nyújt okleveles képesítést, amelyből a leírás szerint az intézmény képzésért felelős tanárai mindössze 5-nek a szakemberei.
- A Hivatásos Fordítók és Tolmácsok Nemzetközi Egyesületét³⁶ 2009-ben Buenos Airesben alapították. Tagjai lehetnek azok, akik 1) az „elfogadott képzési intézmények” valamelyikénél szereztek diplomát, vagy 2) legalább négy éves fordító- vagy tolmács tapasztalattal rendelkeznek. Arról azonban nincsen semmilyen

³³ [eredeti lj. 1] <http://translationinstitute.org>. Hozzáférés 2011. november

³⁴ [eredeti lj. 2] <http://translationcertification.org>. Hozzáférés 2011. november

³⁵ [eredeti lj. 3] <http://www.becomeatranslator.com>. Hozzáférés 2011. november

³⁶ [eredeti lj. 4] <http://www.aipti.org>. Hozzáférés 2011. november

lista, mely intézményeket tekinti az egyesület „elfogadottnak”. Bárki taggá válhat évi 60 amerikai dollár ellenében, amely magába foglalja az egyesület logójának és az egyesület internetes tartománynevével képzett email cím [név@iapti.org] használati jogát. Ezen kívül a tagok kedvezményben részesülnek szakmai kiadványok megvásárlásánál és bekerülnek az egyesület online tagi nyilvántartásába. Az egyesület a „tiszteletbeli tagok” között tartja számon Noam Chomskyt is, aki nem rendelkezik fordítói szakképesítéssel, mindazonáltal figyelemre méltó tudományos megbecsülésnek örvend.

Az efféle esetek mutatják, hogyan lehet a fordítóknak „státuszt” ad[ományoz]ni. Úgy tűnik, gyakorlatilag bárki megkaphatja 227 amerikai dollárért az oklevelet arról, hogy hivatásos fordító. Négy éves szakmai tapasztalattal egy ilyen gyakorló fordító már tagja lehet a fent említett nemzetközi egyesületnek és automatikusan megkap(hat)ja a logót, hivatalos szakmai email címet, listán való szereplést és valamiféle kézzelfogható, tudományos háttérrel. Lehet, hogy az illető nem tud jól fordítani, de úgy tűnik, ezt egyik szervezet sem vizsgálja.

Amint az a példákban is látható, a „fordítói státusz” nem hozzáértést vagy szakértelmet jelent, nem a szolgáltatásnyújtás képességét, a fordítói piaci jelenlétet vagy befolyást, és nem is a tisztességes ellenszolgáltatás kérdését. A „fordítói státusz” itt azon társadalmi jelek összességéeként értelmezendő, amelyek elsősorban valamilyen szintű szakértelmet *feltételeznek*, másodsorban ehhez a szakértelmhez ún. *feltételezett értéket* kapcsolnak. Egy ideális világban fel tudnánk mérni minden egyes fordító tárgyi tudását, eszerint tudnánk rangsorolni őket és meghatározni díjazásuk mértékét. Ezzel ellentétben, a mi világunkban a legtöbb munkáltatónak és az ügyfeleknek is a státusz különféle jeleire kell támaszkodniuk. Erre hagyatkoznak egyénileg, amikor felbecsülik egy bizonyos fordító értékét, és társadalmi szinten is, amikor a fordítókat mint szakmai csoportot szemlélik és így találgtják viszonylagos értéküket.³⁷

Az egyéni fordító szemszögéből nézve a rang egy olyan dolog, amelyet meg kell szerezni - persze a tényleges fordítói készségek mellett. Tehát egy fordítónak tudnia kell fordítani, de szükséges szakértelmét valamilyen módon ügyfelei vagy alkalmazói felé is jeleznie. Ebben

---

³⁷ [eredeti l. 5] Fontos megjegyezni, hogy ez a státuszról alkotott elképzelés különbözik az olyan megközelítésekétől, amelyek először jól képzett, hivatásos fordítókból határoznak meg csoportokat, majd elkezdik elemezni relatív jövedelmüket, iskolázottságukat, jelenlétüket és befolyásukat a piacon (Dam és Zethsen 2008, 2009a, 2009b, 2011, 2012). Egyre bizonytalanabbá váló világunkban, ahol egy látszólagos rangot már az interneten meg lehet vásárolni, azt a kérdést tesszük fel, hogy egyáltalán hogyan lehet felismerni a fordítókat, és milyen jelek vannak arra, hogy egyesek megbízhatóbbak, mint mások.

az értelemben a diploma vagy oklevél egy árucikknek tekinthető; valami, amit meg lehet venni, ami szükséges ahhoz, hogy valaki hivatásos fordítóként kezdjen dolgozni. Már meg sem lepődünk azon, hogy az „Oklevelek” menüpontot a „Fordítástámogató eszközök” és a „Fordítóiroda-adatbázis” menüpontokkal egy kategóriában említik, mint azon dolgok egyikét, amelyeket a fordító megvásárolhat az interneten (1. ábra).

1. ábra: Az „L Store” nevű internetes oldal, amely az oklevelet árucikknek mutatja (nem meglepő, hogy minden link a "Global Translation Institute"-hoz és az általa kiadott oklevelekhez vezet vissza)³⁸

Kollektív szempontból nézve a rang olyan különféle jelekre vonatkozik, amelyek egy társadalmi csoportot vagy egy szakmát másokhoz viszonyítva minősítenek. Az objektív kompetencia vagy a szakértelem kérdéskörén túl, ez a minősítés néhány idekapcsolódó értékre is vonatkozik:

- *Megbízhatóság*: Mivel a fordítás mindig egy másik kultúrával folytatott kommunikációra és ez által egy olyan népre vonatkozik, akit kevésbé ismerünk, a fordítók maguk is mindig gyanakvásra adnak lehetőséget: minthogy feltételezhetően beszélnek a másik fél nyelvét és azt állítják, hogy ismerik annak kultúráját is, bármikor dolgozhatnak a másik fél érdekét szem előtt tartva. Ezt az évezredek problémát részben úgy kezelik, hogy az ügyfél iránti hűségre vagy annak technokrata helyettesítőjére, az ekvivalenciára hivatkoznak: a fordítók mindig is a megbízójuk ügyéhez lesznek lojálisak. A különösen zárt kultúráknál a megbízhatóságot csak az a tény jelzi igazán, ha a fordító egy adott társadalmi csoportba születik, vagy ha egy több generációs fordító családdhoz tartozik (mint a

³⁸ [eredeti lj. 6] <http://www.linguaeshop.com/>. Hozzáférés 2012. április

japán *Oranda tsuji* esetében). Az alkotmányos társadalmakban lehet, hogy a fordítók egy kivülálló vagy ún. hibrid rétegből származnak, viszont oktatási vagy jogi intézményektől igényelhetnek engedélyt. Így tehát a fordítók megbízhatóságát végső soron nem a származásuk és nem is a semleges szakértelmükre való hivatkozásuk határozza meg, hanem az, hogy állami intézmények hagyják jóvá tevékenységüket.

- *Szakmai kirekesztés*: Ha vannak olyan fordítók, akik méltók a bizalomra, akkor olyanoknak is kell lenni, akik kevésbé megbízhatók. Egy szakma részben az elképzelésekről és értékekről szól, ami pontosan ezt a kirekesztést jelzi: vannak olyan fordítók, akiket „szakembereknek” tartanak, míg másokat nem. Ez a féle kirekesztés különösen a fordítás területén okoz problémát, mivel, mint azt már fent láthattuk, bizonyos szakmai ranghoz tartozó jelzéseket gyakorlatilag bárki megvehet. Ugyanakkor egyre több az önkéntes fordítások száma, ahol az önkéntesek fizetség nélkül, csak a szórakozás kedvéért vagy az „ügy érdekében” fordítanak. A „fordítói státusz” tanulmányozásakor így magyarázatot kell találni azokra az esetekre is, amikor egyes fordítókat elfogadnak, míg másokat kirekesztenek, vagy [alacsonyabb] státuszuk miatt más szemmel néznek rájuk. Ennek a kirekesztésnek a „folyamata” kiterjed a szakmai vizsgákra, képesítési rendszerekre és a szakmai egyesületekben és társaságokban való tagságra is.
- *Fizetség mértéke*: Vannak olyan társadalmak, ahol, ha valaki magas társadalmi ranggal rendelkezik, rendszerint az általa nyújtott szolgáltatás ellenértéke is magas. Éppen ezért a bérskálával foglalkozó felmérések szükségszerűen szerves részei a rang kérdésével foglalkozó bármely felmérésnek. Mi ebben az esetben ugyanakkor túl akarunk lépni a relatív bérskálán. Ez részben azért van, mert nehéz megbízható információt találni (lásd 5.1 pont), de azért is, mert nem mindig a pénzügyi szempont az, ami a leginkább számít. Például vegyük a műfordítókat, akikről tudjuk, hogy a legtöbb európai országban a minimálbér alatti óradíjjal dolgoznak (Fock et al., 2008), mégis számos intelligens és tehetséges személy foglalkozik továbbra is műfordítással. Sok esetben ennek az az oka, hogy az illetők műfordító tevékenységükkel a műfordítással szomszédos területeken is rangot szerezhetnek, gyakran az egyetemeken vagy főiskolákon, a kiadóknál vagy íróként. Máskor azonban a műfordítást egy lapon említik az önkéntes fordítással, amelyet a buzgó

önkéntesek az „ügy érdekében” tesznek. Az ilyen esetekben a rang inkább kulturális, szimbolikus és társadalmi, mintsem szigorúan pénzügyi jelentőségű. Mindazonáltal az „ilyen” rang is társadalmilag értékesnek számít.

- *Elismertség*: A státusz egyik általános jele az, amikor a fordító szakma hivatalos dokumentumokban is feltűnik, mint például gazdasági tevékenységek felsorolásánál, népszámlálási feljegyzésekben és adózási rendszereknél. Ezek támasztják alá a fordítók elismert kilétét, és nem feltétlenül a tekintélyük és jövedelmük mértékének jelzései. Az ilyen elismerés az első lépés a tekintély felé, továbbá a viszonylagos besorolás is döntő lehet. Például a „Titkári, fordítói tevékenység” az „Európai Közösségekben belüli Gazdasági Tevékenységek Általános Ipari Osztályozásában” (2008) [együttesen] szerepel, ³⁹ míg az osztályozás legutóbbi változatában a „Fordítás, tolmácsolás” tevékenységet már önálló kategóriaként említik. ⁴⁰ Ez a különbség előrehaladást mutat; nem azért, mert bárkinek is anyagilag nagyobb haszna származik belőle, hanem azért, mert a szakma elismerése így sokkal kizárólagosabb és hivatalosabb.
- *Szaktekintély*: Amikor a „fordítói státuszt” minősítik, sokat számít, hogy ki az, aki jogosult ennek minősítésére. Általában maguk a fordítók még akkor sem rendelkeznek ilyen jogosultsággal, ha együtt dolgoznak egy egyesületen vagy hasonló szervezeten belül. Egyéni vagy kollektív szaktekintély származhat tapasztalatból, sok éves szakmai múltból (ha egy fordító vagy egyesület régóta működik, feltételezhetően már elnyerte a bizalmat a piacon) és valószínűleg a méretből is (ha egy szervezetnek számos fordító a tagja, a szervezet stabilnak mondható). Illetve származhat az állami szervezetekbe való beilleszkedésből (amely viszont sok éves szakmai múltat és bizonyos méretet is biztosít), mint amikor a fordítók jogi intézményektől vagy a kormány különböző minisztériumaitól kapnak jogosítványt. Az ilyen engedélynek az az előnye, hogy gondoskodik az egyik fél tényleges megbízhatóságáról - a fordítókról feltételezik, hogy annak a félnek az érdekeit tartják szem előtt, akitől az engedélyüket kapják. Egyre több alkalommal fordul elő azonban, hogy az engedélyt magán vagy állami oktatási intézmények adják ki. Ezért mi a szaktekintéllyel kapcsolatban három

³⁹ [eredeti lj. 7] Katan (2009: 128-129) arról számol be, hogy az "Európai Közösségekben belüli Gazdasági Tevékenységek Általános Ipari Osztályozásánál" (2008) a 74.85-ös osztály jelölte a „Titkári, fordítói tevékenységet”, amely magába foglalta a „fordító, tolmács” munkát a gépelés, szövegátírás, lektorálás és fénymásolás tevékenységekkel együtt.

⁴⁰ [eredeti lj. 8] <http://circa.europa.eu/irc/dsis/nacepacon/info/data/en/>. Hozzáférés 2011. november

átfőgő kiindulópontot fogadunk el: a tapasztalatot (feltételezhetően ez a túlélést jelenti a piacon), az állami engedélyt és a felsőfokú képesítést. A rang tanulmányozásakor azt is nyomon kell követni, hogy ezek hogyan hatnak egymásra.

41

Ha most visszakanyarodunk a "Global Translation Institute"-hoz és az Argentínában működő Hivatásos Fordítók és Tolmácsok Nemzetközi Egyesületéhez, azt látjuk, hogy mindkét szervezet ún. „státusz-minősítőként” rendkívül hatékony munkát végez. Arról sincs bizonyítékunk, hogy az ebből hasznot húzó fordítók között vannak-e olyanok, akik bármilyen szempontból alkalmatlanok lennének a szakmára. Nem nehéz azonban észrevenni, hogy ezek a minősítések csak részben meggyőzőek. Egyik szervezetnek sincs három évnél több tapasztalata a piacon, ami elég kevés idő a megbízhatóság vagy tekintély kiépítésére. Egyiküknek sincs kapcsolata állami szervezetekkel, ezért az önkényesen kikiáltott „globális” vagy „nemzetközi” rangot jelző szavak sem igazán bírnak nagy jelentőséggel. Mivel másból nem tudják szaktekintélyüket felépíteni, így mindkét szervezet csak a felsőfokú képesítésre támaszkodhat: az egyik azt emeli ki, hogy [a vezetője] a Harvard Egyetem Öregdiákja (de megszerzett diplomát már nem említi) és van egy „rakat” internetes cikke. A másik pedig csak az „elfogadott képzési intézményekben” szerzett diplomával veszi fel tagjait (amivel kapcsolatban persze nem említi, hogy mi alapján „elfogadott” egy intézmény) és tiszteletbeli tagjai között vezető akadémikusokat említi. Összefoglalva, tekintélyük legfőbb forrása nem más, mint oktatási intézményekre és a tudományos rangra való ködös utalgatás.

Természetes, hogy mindkét fiatal „státusz-minősítő” szervezet harcol a szaktekintély többi lehetséges és nem elhanyagolható kiindulópontja ellen. A "Global Translation Institute" olyan terméket dobott piacra, amelyet ugyanúgy megkaphatunk (persze sokkal drágábban) világszerte kb. 300 egyetemi szintű intézmény képzéseiben. Vannak olyan intézmények, amelyek akár 50 éves tapasztalattal is rendelkeznek ezen a téren. Közben az argentin nemzetközi egyesület magát a Fordítók Nemzetközi Szövetségének [FIT] alternatívájaként kínálja fel, amelyet 1954-ben egy francia miniszteri rendelet hozott létre. A FIT több, mint

---

⁴¹ [eredeti l. 9] Fontos megjegyezni, hogy a "státusz" ilyen értelemben való felfogása esetén aligha szükséges megadnunk a "hivatás" szigorú meghatározását amellet, hogy általánosságban egy olyan tevékenységet értünk ezalatt, amelyet rendszeresen honorálnak (ezért lesz az "önkéntes" a "hivatásos" ellentéte). A státusz különféle jelei maguk is mutatják, milyennek tartanak egy "hivatást" egy adott helyen és időben - a mi feladatunk azonban csak ezeknek a jeleknek a bemutatása. Például amikor arról írunk, hogy mennyi hivatásos fordító és tolmács van a világon (B függelék), a "hivatásos" fogalmának azon tényleges meghatározásaival dolgozunk, amelyeket az adott országok, vagyis az USA, Ausztrália, Kanada, Németország, Norvégia és Portugália statisztikai hivatalai is használnak. Még egyszerűbben fogalmazva, nem az általunk feltételezett fogalmat, hanem a "hivatást" magát akarjuk feltárni.

100 szakmai egyesületet (köztük sok állami szervezetet) és ezzel 88,103 fordítót képvisel.
42

Valójában az argentin nemzetközi szervezet három alapító tagját az Argentin Fordítók és Tolmácsok Egyesületéből 2010-ben kizárták, mivel állítólag alapítottak egy másik, versenyképes tevékenységet folytató egyesületet.⁴³

A hagyományos „státusz-minősítőket” az újabb, párhuzamosan működő „minősítő módszerek” így nagy kihívás elé állítják, amellyel szemben néhányan a hagyományos rendszerből fel is veszik a kesztyűt.

1.2. Mit jelent a „minősítés” és az „aszimmetrikus információ”?

A státusz különféle jeleit most a szociológia, az információs közgazdaságtan, az oktatással és munkaerőpiaccal foglalkozó közgazdaságtan vonatkozásában modellezzük.

Az „aszimmetrikus információ” vagy más néven az információs aszimmetria olyan esetekben áll fenn, amelyeknél az egyik fél (megbízó) több vagy jobb minőségű információval rendelkezik, mint a másik fél (megbízott). Ezt a fogalmat a munkaerő- és oktatási piacokon alkalmazták először (Spencer 1973). A munkaerőpiacon a cégek általában nem tudják olyan jól megítélni a munkavállalók termelékenységét, mint ők maguk. Vannak olyanok, akik a lehetséges munkaadók figyelmét akarják felhívni, így olyan szintű oktatást választanak, amellyel kitűnhetnek a kevésbé termelékeny munkavállalók közül. Ezért van az, hogy néha az oktatást is egy „jelnek” tekintik.

Az „aszimmetrikus információ” és „minősítés” fogalmak a fordítópiacot tekintve is alkalmazhatók. A regionalizáció és globalizáció miatt egyre több az olyan ügyfél, akinek fordítási szolgáltatásra van szüksége. Az információs aszimmetria miatt azonban a fordítást igénylő ügyfelek nem tudják ténylegesen meghatározni egy fordító értékét. Ez azt jelenti, hogy vannak olyan fordítók, akik bár jól végzik a munkájukat, mégsem azt a díjazást kapják, amelyet megérdemelnék. Amikor ez történik, a jó fordítók érthetően háttal fordítanak a fordítópiacnak és másféle tudományos tevékenységbe kezdenek – ezt a folyamatot „kontraszelekciónak” nevezzük. Ez lehet az, ami éppen a fordítópiacon történik,

⁴² [eredeti lj. 10] Az információ a FIT pénzügyi felelőségéről, Andrew Evans-tól származik, 2011. 11. 17.

⁴³ [eredeti lj. 11] <http://www.aipti.org/eng/speaks-out/art3-aati-expels-members-for-founding-iapti.html>. A nemzetközi szervezet szerint az egyik legnagyobb különbség a két egyesület között [annak elfogadása], hogy "számos, különböző nemzetiségű kolléga nem rendelkezik fordító vagy tolmács diplomával. Ám ők is szakemberek, akiket valójában fel kellene venni minden olyan egyesületbe, amelynek célja, hogy hitelesen adja vissza ezt a sokrétű szakmai közösséget és javítson sok szabálytalanságon, amelyek mostanában Olaszországban, az Egyesült Királyságban, az Amerikai Egyesült Államokban, Argentínában, Brazíliában, Indiában és a világ sok más országában megfigyelhetők. Az AATI [Argentin Fordítók és Tolmácsok Egyesülete] azonban, egy pár kivételtől eltekintve, nem veszi fel azokat a fordítókat és tolmácsokat, akinek nincsen diplomájuk."

különösen olyan piaci szegmensekben, ahol a minősítő mechanizmusok nem stabilak vagy már elavultak.

Amint azt a fentiekben már tárgyaltuk, a fordítópiacon többféle minősítő mechanizmus létezik. Ezek foglalkozhatnak a fordítás értékével, társaságokkal, oktatási intézményekkel vagy akár egyesületekkel is. Most viszont mi főként azokra a jelekre helyezük a hangsúlyt, amelyek a fordítók értékét mutatják.

1.3. Mit jelent a „képesítés”, az „akkreditáció” és a „felhatalmazás”?

A sok különféle minősítő mechanizmusnak különféle nevei vannak. Ebben a tanulmányban mi a Jiri Stejskal által meghatározott terminusokat vesszük át, aki 2001 és 2005 között több tanulmányt is készített a fordítók képesítésével kapcsolatban.

Stejskal (2003h) a szakmai jeleket átfogó általános területet „minősítési procedúrának” nevezi. Ezen a területen belül Stejskal a következő fogalmak sorolja fel (Knapp és Knapp 2002-es írását felhasználva):

- **Képesítés:** Önként vállalt folyamat, amelynek során egy szervezet elismerést ad egy olyan egyénnek, aki megfelel bizonyos meghatározott, képesítésre vonatkozó előírásoknak.
- **Akkreditáció:** Olyan folyamat, amelynek során egy felhatalmazott szervezet társadalmi elismertséget biztosít iskoláknak, intézményeknek, főiskoláknak vagy egyetemeknek, programoknak, intézeteknek vagy társaságoknak, amelyek megfelelnek a meghatározott előírásoknak.
- **Nyilvántartásba vétel:** Olyan folyamat, amelynek során egy adott területen belül a feladatok elvégzéséhez és a felelősségvállaláshoz kapcsolódó bizonyítvány[ok] és irat[ok] meglétét ellenőrzik.
- **Engedélyezési folyamat:** Olyan kötelező, minősítéssel kapcsolatos folyamat, amelynek során állami szerv ad engedélyt egy bizonyos foglalkozásra vagy szakmára, ezzel igazolván azt, hogy akik megkapják az engedélyt, megfelelnek a minimális elvárásoknak.

Minket leginkább a képesítés érdekel, az akkreditációról elvélve beszélünk. A nyilvántartásba vétel és az engedélyezési folyamat fogalmai a tanulmányunknak csak abban a részében fordulnak elő, ahol a hites fordítókról van szó. További két másik terminus, amelyet még használunk:

- Felhatalmazás: A képesítés egy módja, amely nem csak elismerést, hanem hatáskört is biztosít, hogy az egyén a képesítő intézmény nevében járjon el. Azok a fordítók, akiket „feleskettek” – vagyis kijelenthetik egy fordításról, hogy jogilag érvényes – gyakorlatilag állami szerv „felhatalmazására” mondhatják ezt.
- Újbóli engedélyeztetés: Olyan folyamat, amelynek során egy felhatalmazást (vagy engedélyeztetést) egy adott idő után újonnan megerősítenek, általában egy „nyilvántartásba vételi folyamat” során (a fent említett értelemben).

Ezeket a fogalmakat a 2.3.1 pont alatt tárgyaljuk tovább.

1.4. Az adatgyűjtés módszertana

Tekintettel arra, hogy a fordítói státusz természeténél fogva ideológiai jellegű, sokkal inkább arra alapszik, hogy elhisszük-e, mintsem arra, hogy van-e mögötte objektív értelem, ezért módszertanunk nagyobb része kvalitatív mintsem kvantitatív. A tanulmányhoz használt fő kutatási módszerek a következők:

- *Szakirodalmi áttekintés:* A fordítói státusszal kapcsolatos több adat is megtalálható az elmúlt évek során végzett tanulmányokban. A mi feladatunk az volt, hogy ezeket az adatokat össze gyűjtsük, rendszerezzük, és ezzel választ találjunk kérdéseinkre.
- *Felmérő kérdőív:* 2011-ben egy kérdőívet⁴⁴ küldtünk ki minden európai fordító egyesületnek, amely kapcsolatban áll a Fordítók Nemzetközi Szövetségével, illetve a tanulmány során vizsgált országok fordítóinak és/ vagy fordítással foglalkozó tudósainak (legtöbbjük az Európai Fordítástudományi Társaság tagja). A kérdőívet csak elsődleges kapcsolatfelvételre terveztük: az állami szervezeteknek dolgozó fordítókról, hites fordítókról és fordító egyesületekről gyűjtenek alapvető információkat. A kérdőívbe három „kifejtendő” kérdés is belekerült, hogy el tudjuk helyezni az adatközlőt a tapasztalatának viszonylagos értéke, szakmai egyesülete,

---

⁴⁴ [eredeti lj. 12] Lásd http://isg.urv.es/publicity/isg/projects/2011_DGT/reports.html. Hozzáférés 2011. november

és felsőfokú képzése alapján. Az ezekre a kérdésekre adott válaszokat kvantitatív módon nem elemeztük.

- *Nyomon követés:* A legtöbb esetben az szétküldött kérdőív megmutatta a legjobban informált és további beszélgetésre nyitott válaszadókat. A további információkhoz így email-en és online interjúkon keresztül jutottunk hozzá. Az információgyűjtés során voltak olyan pontok, amikor a különféle válaszadók nem értettek egyet, vagy amikor az adott helyzet nem volt teljesen egyértelmű. Olyan esetekben, ahol az információk egymásnak továbbra is ellentmondtak vagy tisztázatlanok voltak, úgy döntöttünk, hogy reprodukáljuk az elhangzott állításokat.
- *Ország adatok:* A kérdőívből és a nyomon követésből származó alapvető információk segítségével minden országról összeállítottunk egy rövid adatlapot, amely elérhető a projekt weboldalán.⁴⁵

Jelen tanulmány a szakirodalmi áttekintés és az országok adatlapjai alapján íródott, melynek során a szakirodalomból nyert információkat az adatlapokkal ellenőriztük és frissítettük. Az ezekből a forrásokból gyűjtött adatokat felhasználtuk a szociológiai és gazdasági modelljeinknél.

Fontos megjegyezni, hogy ez a munkaterület folyamatosan változik, még a kutatás alatt is. Ez különösen az Egyesült Királyságban zajló vitát érinti, amelynek fő témája egy jogi képzést kiadó magáncég működtetése; de kapcsolódik a képező programját fejleszteni kívánó Amerikai Fordítók Szövetségéhez, egy a ProZ-on található új képező rendszerhez (lásd C függelék), és a TISAC-nál⁴⁶ folyó megbeszélésekhez, ahol egy olyan globális testületet akarnak felállítani, amely a fordítói képező programok akkreditációjával foglalkozik. Az adatgyűjtésnél és elemzésnél is különös figyelmet kellett szentelnünk ezekre a változásokra.

[...]

---

⁴⁵ [eredeti l.j. 13] Lásd http://isg.urv.es/publicity/isg/projects/2011_DGT/factsheets.html.

⁴⁶ [eredeti l.j. 14] Translation and Interpreting Summit Advisory Council [más fordító vagy tolmács szervezeteket integráló, tanácsadó testület, tanács]: <http://www.tisac.org>. Hozzáférés 2012. április

3.4. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság azért kerülhetett be a vizsgálatba esettanulmányként, mert a fordító képzéssel foglalkozó rendszerei láthatóan sikeresen működnek. Konkrétan a Chartered Institute of Linguists működéséről, több nagyobb és aktívan működő egyesület fejlődéséről, és a jogi fordítás és tolmácsolás területén működő rendszereket ért mostani kihívásokról van szó.

3.4.1. Nyelvpolitika

Az Egyesült Királyságban a *de facto* hivatalos nyelv az angol. Körülbelül 582 000 ember beszéli a walesi nyelvet (ami Wales lakosságának 20%-a); úgy 110 000 ember beszélhet írül Észak-Írországon; és 65 000 -ren beszélnek a skót gaelt (ami a skót lakosság 1,3%-a).⁴⁷ Így az Egyesült Királyságban az angol-walesi nyelvpárnál is van már szükség fordításra.

Sokkal jelentősebb mindazonáltal a bevándorlókkal kapcsolatos dokumentumok és szolgáltatások következtében szükséges fordítás. A 2001-es népszámlálás adatai szerint kb. 4,9 millió ember (vagyis a lakosság 8,3%-a) született külföldön. 2004 óta a közép- és kelet-európai térségből jelentősen nőtt a bevándorlás mértéke, ami az Európai Unió politikája, vagyis a munkaerő szabad áramlása miatt alakult ki.

3.4.2. Fordító képzés

Az Egyesült Királyságban a fordító képzés főként tolmácsoknak szánt posztgraduális képzésekkel kezdődött, a londoni Westminsterben (1963) és a Bath egyetemen (1966). 1976-ban a Heriot-Watt egyetemen kialakítottak egy 4 éves BA képzést. Az „uralkodó” modell viszont az egy- vagy két-éves, posztgraduális fordító képzés, amely azóta több helyen is megtalálható: Surrey-ben (1985), Bristolban (1994), a londoni Middlesex-ben (1994), Leeds-ben (1996), Edinburgh-ban (1992), Salfordban (1992), a birminghami Astonban (1997), Swansea-ben (2000), a londoni Imperial College-ban (2001), Hullban (2002) és a londoni Roehamptonban (2003). 1966 óta az Essex-i egyetem műfordító képzést is kínál.

2005 óta több helyen is elindították a képzést, melynek sok helyen része egy egy-éves mesterképzés. A legtöbb ilyen képzés különös figyelmet fordít a külföldi diákokra, akik

---

⁴⁷ [eredeti l.j. 127] http://www.direct.gov.uk/en/Governmentcitizensandrights/LivingintheUK/DG_10012519. Hozzáférés 2011. november

jelentős tandíjat fizetnek azért, hogy az Egyesült Királyságban tanulhassanak. Néhány esetben a képzésnél a hangsúlyt inkább a fordítás elméletére és az általános gyakorlatra helyezik, a nyelvpárokra megfelelő gyakorlati képzés mértéke pedig minimális. Félrevezető lenne azt feltételezni, hogy minden ilyen képzés az Egyesült Királyságon belüli fordítópiacon támogatja. Sokkal inkább az angol nyelvű oktatás globális piaca a meghatározó.

A Westminster egyetem pénzügyi megszorítások miatt 2011-ben megszüntette a konferenciatolmács mesterképzését.⁴⁸

3.4.3. Fordító egyesületek

CIOL: Chartered Institute of Linguists szervezetet [királyi védnökség alatt álló szervezet, hasonló a kamarához] 1990-ben alapították és „a hivatásos nyelvtudósok érdekeit szolgálja az egész világon, valamint elismert nyelvi minősítő és képesítő szervezatként működik, amely az Office of Qualifications and Examinations Regulator [Képesítést és Vizsgáztatást Szabályzó Iroda] által akkreditált képesítést adhat ki”. 2011-ben 2700 fordító volt tagja a szervezetnek.⁴⁹

A teljes értékű tagsághoz szükséges felvételi követelmények elég összetettek, a következőképpen lehetne őket összefoglalni: a jelentkezőknek rendelkezniük kell az IOL fordító diplomájával vagy „egy elfogadott brit vagy külföldi egyetemen, modern nyelv(ek) területén vagy kétnyelvű fordító képzésben szerzett posztgraduális diplomával”. Ezen kívül a jelentkezők akkor is felvételt nyerhetnek, ha rendelkeznek legalább három évnnyi szakmai tapasztalattal, valamint CIOL diplomával, a Védelmi Minisztérium tolmács vizsgájával vagy a modern nyelvek területén szerzett kiváló/jó minősítésű BA diplomával, amelyet „egy elfogadott vagy a Felsőoktatási Diplomák Nemzeti Tanácsa díjával kitüntetett brit vagy külföldi egyetemen szerzett”.⁵⁰ Az ún. társult tagságra hasonló a felvételi, viszont alacsonyabb a követelményszint. Így tehát megvan az iskolai végzettség, a CIOL saját vizsgái és a tapasztalat közötti egyensúly.

Az Institute of Linguists Educational Trust (IOLET) [az IOL képesítést odaítélő testülete] fordító diplomájának megszerzése 1989-ben indult és azóta is széles körű elismertségnek

⁴⁸ [eredeti lj. 128] <http://theinterpreterdiaries.com/2011/05/18/the-university-of-westminster-closes-its-training-program/>.

Hozzáférés 2011. november

⁴⁹ [eredeti lj. 129] <http://www.iol.org.uk/>. Hozzáférés 2011. november

⁵⁰ [eredeti lj. 130] <http://www.iol.org.uk/membership/CriteriaforMembershipOct08.pdf>. Hozzáférés 2012. április

örvend. Néhány egyetem olyan rövidebb vagy gyorstalpaló kurzusokat is kínál, amelyek ennek az oklevélnek a megszerzéséhez szükséges nyílt vizsgákra készítik fel a jelölteket.⁵¹

A CIOL „Chartered Linguist” [királyi védnökség alatt álló nyelvtudós] státuszt is kínál, amelyhez a jelentkezőknek rendelkezniük kell

a Chartered Institute of Linguists-nél szerzett fordító diplomával vagy ennek megfelelő, adott nyelvpárral/ nyelvpárokkal elvégzett MA szintű fordítói képesítéssel. Amennyiben a jelentkező MA diplomával jelentkezik, kitétel, hogy a képzése során olyan nyelvű, gyakorlati fordítással kapcsolatos kurzust teljesítsen, amely nyelvvel a jelentkező felvételt kíván nyerni. Fontos megemlíteni, hogy a felmért tanmenet és elsajátítható készségek alapján vannak olyan MA képzések, amelyek nem fogadhatók el; azoknak a lehetséges jelentkezőknek, akiknek útmutatásra van szükségük, javasolt kapcsolatba lépni a CIOL-lel. AZ ITI teljes értékű tagjainak is teljesíteniük kell a fordítói tagsághoz szükséges ITI feltételeket az adott nyelvpárban/ nyelvpárookban. Kivételes esetekben elfogadható a fent említettektől eltérő, másfajta képzettség is, amennyiben megfelelő tapasztalatot tud igazolni a jelölt.⁵²

Ez úgy tűnik, azt jelenti, hogy nem minden fordító MA képzést fogadnak el a CIOL fordító diplomájának megfelelőjeként. A CIOL mindazonáltal nem állított össze semmilyen listát azokról az MA képzésekről, amelyeket nem fogadna el.⁵³

ITI: Az Institute of Translation and Interpreting [Fordító és Tolmács Intézet] a CIOL-ból kiválva, 1986-ban alakult. A szervezet a FIT tagja. A „teljes jogú” tagoknak „az adott területen diplomával vagy posztgraduális képesítéssel, vagy az ITI által elfogadott képesítéssel” kell rendelkezniük; a „társ-tagság” követelménye „a fordítás vagy tolmácsolás iránti szakmai érdeklődés bizonyítása”.⁵⁴ 2007-ben a szervezetnek 2642 tagja

---

⁵¹ [eredeti lj. 131] Példának lásd: <http://www.city.ac.uk/courses/cpd/institute-of-linguists-educational-trust-iolet-diploma-in-translation-module-1>, és <http://2009.westminster.ac.uk/schools/humanities/professional-courses/diploma-in-translation>. Hozzáférés 2011. november

⁵² [eredeti lj. 132] <http://www.ioi.org.uk/membership/CL%20Rules/CLRules11.pdf>. Hozzáférés 2011. november

⁵³ [eredeti lj. 133] A CIOL társ-igazgatója és tagfelvételért felelős igazgatója, Alan Peacock szerint (személyes közlés 2012/04/26): „Amikor elkezdtük meghatározni a CL koncepcióhoz szükséges feltételeket, úgy éreztük, hogy néhány fordító MA képzés tanmenetét még tanulmányoznunk kell. Biztosak akartunk lenni abban, hogy a kurzusok megfelelnek a szakma gyakorlati elvárásainak: például, egy olyan képzettség, amelynél a technológia vagy elmélet a hangsúlyos, nem igazán tekinthető elegendőnek azokhoz a gyakorlati feltételekhez, amelyek elvártak a Chartered Linguist státusz elnyeréséhez. Nincs olyan lista, amely a nem elfogadott diplomákat sorolja fel; csak nyitva tartjuk a lehetőségeinket, hogy ezáltal is olyan képzési információkhoz jussunk, amelyekkel nem vagyunk tisztában.”

⁵⁴ [eredeti lj. 134] <http://www.iti.org.uk/> Hozzáférés 2011. november

volt.⁵⁵ A szervezet 13 regionális csoportból, valamint nyelveknek és jellegüknek (fordítás, tolmácsolás, új tagok stb.) megfelelően speciális hálózatokból épül fel.

Az ITI és a CIOL széleskörű szolgáltatást nyújt, beleértve a díjmentes jogi segélyvonalat, olcsóbb szakmai felelősségbiztosítást, kedvezményeket például hoteleknél és írószerboltokban, és (csak CIOL tagoknak) egészségbiztosítási tervet (lásd fentebb 2.4.4 pontban).

TASA: A Translators Association of the Society of Authors [Írók Társaságának Fordítói Szervezete] 1958-ban jött létre. A FIT és a Műfordítói Egyesületek Európai Tanácsának tagja. A szervezet maga 330 tagot számlál. A tagság feltétele a publikáció.

NUPIT: A National Union of Professional Interpreters and Translators [Hivatásos Tolmácsok és Fordítók Országos Szervezete] 2001-ben, a legnagyobb brit szakszervezet, a Unite tagjaként alakult.⁵⁶ Tagjainak száma kb. 100 főre tehető.⁵⁷ A honlapján olvasható: „A legtöbb tagunk közösségi tolmácsolással foglalkozik; sokan hatósági és rendőrségi tolmácsolást is végeznek, mások irodáknak vagy az egészségügyi hatóságnak dolgoznak. Alacsony, viszont egyre növekvő azoknak a tagoknak a száma, akik üzleti és konferenciatolmácsolással is foglalkoznak. Minden tag egyéni vállalkozó és szabadúszó.”

APCI: Az Association of Police and Court Interpreters egyesületét [Rendőrségi és Bírósági Tolmácsok Egyesülete] 1974-ben alapították és 2011-ben 350 tagja volt.

ATC: Az Association of Translation Companies egyesülete [Fordítóirodák Egyesülete] 1976-ban alakult. A honlapján 173 céget sorol fel tagjai között.⁵⁸

Az utóbbi években további egyesületeket hoztak létre, nyilvánvalóan amiatt, hogy az Igazságügyi Minisztérium az Applied Language Solutions nevű magáncégnek (lásd lentebb 3.4.5 pontban) tolmács és fordító szolgáltatást szervezett ki:

PIA: A Professional Interpreters' Alliance szövetséget [Hivatásos Tolmácsok Szövetsége] 2009-ben hozták létre: „[A szövetség] harcolni fog a szakma kizsákmányolása ellen piaci közvetítők és a tolmács szolgáltatás állami szektorba való kiszervezése révén”.⁵⁹ Tagja

⁵⁵ [eredeti lj. 135] http://en.wikipedia.org/wiki/Institute_of_Translation_%26_Interpreting Hozzáférés 2011. november

⁵⁶ [eredeti lj. 136] <http://www.uniteunion.org/nupit>. Hozzáférés 2011. november

⁵⁷ [eredeti lj. 137] http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_UK_interpreting_and_translation_associations. Hozzáférés 2011. november

⁵⁸ [eredeti lj. 138] <http://www.atc.org.uk/>. Hozzáférés 2011. november

⁵⁹ [eredeti lj. 139] <http://www.profintal.org.uk/>. Hozzáférés 2011. november

lehet a szövetségnek az a közösségi tolmács, aki a National Register of Public Service Interpreters-nél (NRPSI) [Közösségi Tolmácsok Országos Névjegyzékénél] nyilvántartásba van véve. Tagjainak száma kb. 400 főre tehető és úgy tűnik némi sikert is ért már el az Applied Language Solutions cég bojkottálásában.⁶⁰

SPSI: A Society for Public Service Interpreting társaságot [Közösségi Tolmácsok Társasága] 2011-ben alapították, hogy azokat a tolmácsokat képviselje, akiket a névjegyzékben nyilvántartásba vettek: „Mint minden más szakmánál, a tolmácsoknak is nyilvántartásba kell kerülniük a szabályzó szervnél ugyanúgy, mint annál az szervezetnél, ahová önként jelentkeznek tagnak.”⁶¹

A 2001 óta észrevehető, jelentős részekre szakadás ezen a területen főként a közösségi tolmácsolással kapcsolatos mozgalmak eredménye. Ez a szegmens áll a legközelebb a bevándorlási politika területéhez. Az írásbeli fordításokat tekintve a két legnagyobb egyesület (a Chartered Institute of Linguists és az Institute of Translation and Interpreting) tűnik a legmeghatározóbbnak.

3.4.4. Népszámlálás, adózás és társadalombiztosítás

Az Egyesült Királyságban a „fordítót” mint kategóriát legelőször a 2011-es népszámláláson jegyezték.

Arról nincsen információnk, hogy a társadalombiztosítási és adózási rendszerben van-e bármilyen speciális kategória, ahová a fordítókat regisztrálják.

A 2003-as ágazati osztályozási rendszerben a „fordítás” a 74.83-as pont, vagyis „Titkári, fordítói tevékenység” alá van sorolva, a „telefonos válaszadó szolgáltatással” együtt.⁶² A 2007-es osztályozási rendszernél a „fordítást” már a 74.3-as pont, vagyis „Fordítás, tolmácsolás” alá sorolták.⁶³

---

⁶⁰ [eredeti lj. 140] <http://nopeanuts.wordpress.com/resistance/uk-interpreters-boycott/police-rip-up-contract/>. Hozzáférés 2011. november

⁶¹ [eredeti lj. 141] <http://www.spsi.org.uk/>. Hozzáférés 2011. november

⁶² [eredeti lj. 142] <http://www.nomisweb.co.uk/articles/ref/abi/ETApr03Jones.pdf>. Hozzáférés 2011. november

⁶³ [eredeti lj. 143] <http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/classifications/current-standard-classifications/standard-industrial-classification/index.html>. Hozzáférés 2011. november

A „fordító és tolmács szolgáltatást” a KSH [Egyesült Királyság] adataiba is belevették. A szolgáltatói árindex (2011) azt mutatja, hogy a 2005 és 2010-es év között a fordító és tolmács szolgáltatások értéke 3%-kal nőtt. ⁶⁴

---

⁶⁴ [eredeti l.j. 144] <http://www.ons.gov.uk/ons/tel/ppi2/services-producer-price-indices/quarter-2-2011/tsd-services-producer-price-index--quarter-2-2011.html>. Hozzáférés 2011. november

4. Értekezés a fordításról – Kommentárok a célnyelven

4.1. Fordítási nehézségek 1. – Szemantikai probléma

Az egyik legösszetettebb probléma az olyan szavak megfelelőjének megtalálása, amelyeket a szöveg és kontextus nélkül nem könnyű értelmezni, viszont a kontextus értelmezéséhez szükséges lenne tudni az adott szó megfelelőjét. Ez a tipikus esete a „kígyó a farkába harap” jelenségnek, vagyis fordítói szaknyelven a logikai paradoxonnak, így el is jutunk a szinte kikerülhetetlen hermeneutikai körhöz. Dr. Goretity József Tanár Úr fejtette ki ennek lényegét mélyrehatóan, a *Fordítás és kulturális transzfer* előadás keretein belül. Szerinte a szöveg részeit az egészből, az egészet a részekből, vagy más szavakkal, a kijelentéseket a szöveg kontextusából, a kontextust a kijelentésekből kell értelmezni. Ugyan most csak szavakat hoztam fel példának, de az alapelv ugyanaz. Ezért is okoztak olyan sok fejtörést a *status*, *authority* és a *certification* szavak a fordítás során. Nem tűnnek különösen bonyolult szavaknak, viszont sokkal több rejlik a háttérben. Nézzük először a *status* angol szót. A forrásszöveg legelső kérdése *What do we mean by status?* Fordítástechnikai szempontból nem tűnt különösen nagy kihívásnak. Viszont miután jobban elmélyedtem a szóhoz kapcsolódó, magyar és angol gondolkodás alkotta konnotációs mezőkben, a következő derült ki:

Az *Oxford wordpower dictionary*, egynyelvű angol szótár definíciója a *status* szóra:

1. *the legal position of a person, group or country (e.g. marital status)*
2. *your social or professional position in relation to other people – synonym standing*
3. *a high social position*

Az első és harmadik meghatározás a szöveg kontextusába nem passzolt, a második ígéretesnek tűnt. Mivel ott meg volt jelölve egy szinonima, rákerestem arra:

1. *the position that sb/sth has, or how people think of him/her/it (e.g. legal standing) – synonym status*
2. *the amount of time during which sth has continued to exist*

Mivel szinonimaként volt megjelölve, reméltem, hogy több információt kapok a lehetséges használatról és jelentésről, viszont jobban megnézve gyakorlatilag zsákutcába érkeztem. Ez még mindig nem illett bele a forrásszöveg kontextusába. Következő lépésként jött az *Ország-féle angol-magyar kétnyelvű kéziszótár*:

1. *állapot, helyzet, státus*

2. a) *jog (civil ~) polgári foglalkozás*
b) *(social ~) társadalmi helyzet/ állás/ rang*
3. *orv betegség állapota*

Mivel még mindig nem tudtam dönteni a szavak között, előkerült az *Értelmező szótár* +, kikerestem a *státushoz* kapcsolódó szócikket:

1. *kinevezett alkalmazottak, munkatársak állománya*
2. *álláshely*
3. *állapot, helyzet (Nagyon bizonytalan az ország státusa.)*
4. *(rég) állam*

Szin: 1. (idegen) pozíció 2. állás, munkahely

Az értelmező szótárban akadtam rá az „idegen” megjelöléssel listázott *pozíció* szóra, majd ugyanezen a gondolatmeneten haladva visszavezettem a *pozíció* szót a *rang* szóhoz, amely már jobban illett a szövegbe. Ellenben önmagában még kevés volt a tanulmány fő szempontjának és a fordítókkal való kapcsolatának kifejezésére, ezért explicit módon hozzátettem a *fordítói* jelzőt, így született meg a *fordítói rang*. A szöveg előrehaladtával beigazodott, hogy nem jó ez a fordítás, ezért visszacseréltem a magyarosított „*státusz*” szóra idézőjelben, ezzel is éreztetve, hogy nem konkrét társadalmi jelentésében kell olvasni. Egy-két szöveghelyen túl implicitnek éreztem a lecsupaszított „*státusz*” szót, szükségét láttam egyértelműsíteni, hiszen önmagából a státuszról még gyakorlatilag nem következett semmilyen többletjelentés. Visszakerült elé a *fordítói* jelző. Ez a megoldás maradt a végleges.

Az *authority* angol szóval könnyebben indult a háttérkutatás, hiszen a *státusz* kitaposta számára az utat. Ebben az esetben egy nem várt, másik fordítási problémába ütköztem. Az *authority* szó megjelenik: *authority, authorities, has the authority to, authorisation, authorising, been "authorized" to* alakokban és szerkezetekben. Érezhető, hogy a szavak és szerkezetek között ugyan hajszálnyi a különbség, de adott esetben mégis sokat jelenthet. Az *Országgh-féle angol-magyar nagyszótárban* is sok az átfedés a jelentések között:

authority – 1. hatalom, 2. szaktekintély, 3. engedély, felhatalmazás
have authority to – jogosult v. jogosultsággal / hatáskörrel bír, hogy ...
authorisation – felhatalmazás, meghatalmazás, feljogosítás, megbízás, jóváhagyás, engedélyezés

Ennek a problémának a kiküszöbölésére viszont csak a szöveggörnyezetre tudtam hagyatkozni, és azt figyelembe véve próbáltam felépíteni a szavak jelentését. Az

authority szóhoz párosítottam a *szaktekintély* magyar megfelelőt a szöveg alapján, az *authorisation* angol szót az *engedély*, később a *felhatalmazás* magyar szavakkal fordítottam. A megfelelő megváltoztatását a forrás szöveg 1.3. pontjában elhangzott mondat indokolja, miszerint a tanulmány külön terminológiát vezet be a minősítő mechanizmusok között. Ekkor az *authorisation* szónak olyan megfelelőt kellett találni, amely magát a „történést”, vagyis a folyamatot is magába foglalja. Itt bevezetnék egy saját elképzelést a szavak materialitásával összefüggésben. Úgy gondolom, vannak ún. statikus és nem statikus, vagyis dinamikus szavak. Az *engedély* statikusságot és tárgyiságot, a *felhatalmazás* dinamikusságot és történést éreztet. A második példánál úgy éreztem, szükség van a tárgyiasság hangsúlyozására, míg a harmadik példánál már a folyamaton volt a hangsúly. Ugyanannak a szónak két külön kontextusban két külön megfelelője létezhet, így nem tartom következetlennek a fordítás ezen részeit.

Individual or collective authority may be accrued from experience [...]

Egyéni vagy kollektív szaktekintély származhat tapasztalatból [...]

This authorisation has the benefit of [...]

Az ilyen engedélynek az az előnye, [...]

What do we mean by “certification”, “accreditation” and “authorisation”?

Mit jelent a „képesítés”, az „akkreditáció” és a „felhatalmazás”?

Translators who are “sworn” in the sense that they can say a translation is legally valid have thus been “authorised” to say this by a government agency.

Azok a fordítók, akiket „feleskettek” – vagyis kijelenthetik egy fordításról, hogy jogilag érvényes – gyakorlatilag állami szerv „felhatalmazására” mondhatják ezt.

A *certification* szó esetében is ugyanez a nehézség merült fel, hiszen egyik szövegrészben statikusan, másik szövegrészben dinamikusan „mozog” a mondatban. A statikus megfelelőjének az *oklevelet*, dinamikus megfelelőjének a *képesítést* választottam. A második példában a *degree or certification* szavakat fordíthattam volna dinamikus „képesítés” értelemben, ennek eldöntésére megnéztem az ominózus honlapot és a példának

hozott menüpontot ⁶⁵. Mivel egyértelműen a papírra vetett igazolás materiális voltát kínálják árucikként (amitől a bürokrácia miatt nem is lehet megszabadulni), kitartottam az *oklevél* megfelelő mellett.

It seems that virtually anyone can pay US\$ 227 to gain certification as a Translation Professional.

Úgy tűnik, gyakorlatilag bárki megkaphatja 227 amerikai dollárért az oklevelet arról, hogy hivatásos fordító.

In this sense, a degree or a certification becomes a commodity [...]

Ebben az értelemben a diploma vagy oklevél egy árucikknek tekinthető [...]

The mechanisms of this exclusion include professional examinations, certification systems, and membership of professional associations and societies.

Ennek a kirekesztésnek a "folyamata" kiterjed a szakmai vizsgákra, képzési rendszerekre és a szakmai egyesületekben és társaságokban való tagságra is.

[...] who carried out a series of studies on translator certification from 2001 to 2005.

[...] aki 2001 és 2005 között több tanulmányt is készített a fordítók képesítésével kapcsolatosan.

Végül még egy, az angol *academic* szó fordítási nehézségére szeretnék kitérni, amellyel nem csak a szövegben, hanem a tanulmányaim során is többször találkoztam fordítási feladatokban. A szó fordításának összetettsége abban rejlik, hogy az *academic* magyarul jelentheti azt, hogy a) egyetemi, főiskolai vagy b) tudományos (az *Országgh-féle angol-magyar kéziszótár* szerint). A két variáns között sem túl nagy a különbség, mivel a tanítás, az iskola és a tudomány szorosan összefügg. Lantos Erzsébet saját honlapján ⁶⁶ olvasható *Neveléstörténeti tanulmányának* egy részlete:

⁶⁵ http://www.linguashop.com/eng_eur/prodotti.php?id_categoria=3&tasto=3&cat=Certification

⁶⁶ http://www.retorika.hu/beszed_akademia-felsooktatás

Az ókorban a tudományokkal való foglalkozás színhelye, az akadémia. A reneszánsz idején, a 15-16-17. században az egyetemekre alkalmazták (az universitas mellett vagy helyett). Ebben az értelemben vett hazai előfordulása is ismert. [...]1850-től az akadémia, mint oktatási intézmény általános jelentése a tanügyi köznyelvben: érettségivel zárt középiskolai tanulmányokra épülő, szakjellegű képzettséget nyújtó, 2-4 évfolyamos felsőfokú oktatási intézmény. (Lantos, 2004)

A fordítási munka során, ennek ellenére, természetesen döntéseket kell hozni és kiválasztani a szövegkörnyezetbe leginkább beleillő variánst. A következő mondatok példáin keresztül próbálom a döntési nehézséget szemléltetni.

The association lists its “Honorary members” as including Noam Chomsky, who has no professional training in translation but nevertheless retains considerable academic standing.

Az egyesület a „tiszteltbeli tagok” között tartja számon Noam Chomskyt is, aki nem rendelkezik fordítói szakképesítéssel, mindazonáltal figyelemre méltó tudományos megbecsülésnek örvend.

[...] gain the other trappings of status: a logo, a professional email address, a public listing, and some apparent academic backing.

[...] automatikusan megkap(hat)ja a logót, hivatalos szakmai email címet, listán való szereplést és valamiféle kézzelfogható, tudományos háttérrel.

In the absence of other authorities, both are thus forced to rely on academic qualifications of some kind:

Mivel másból nem tudják szaktekintélyüket felépíteni, így mindkét szervezet csak a felsőfokú képesítésre támaszkodhat:

[...] position the informant with respect to the relative values of experience, professional associations, and academic qualifications.

[...] el tudjuk helyezni az adatközlőt a tapasztalatának viszonylagos értéke, szakmai egyesülete, és felsőfokú képzése alapján.

Amint az a példákban is látható, az *academic standing* és *academic backing* szókapcsolatokat a *tudományos* megfelelővel fordítottam, míg az *academic qualification* szókapcsolat megfelelője a szövegben a *felsőfokú képzés* lett. Az első két példánál a szókapcsolat és a kontextus volt a segítségemre, a harmadik és negyedik példánál pedig először szótárban kerestem a kifejezést, majd ellenőriztem párhuzamos korpuszokkal. [Az *academic* szó jelentésének feltárásához jelentős segítséget kaptam konzulensem iránymutatásaiból.] Az *Országgh-féle kéziszótár* szerint az *academic qualification* (amely az *academic* szócikk 1 b) pontja alatti példák között található) nem más, mint *tudományos minősítés(ek)/fokozatok* magyarul. Az érintett szövegrészeket visszaolvasva nem igen illett ez a megfogalmazás a kontextusba. Mivel más megoldást nem találtam a szótárban, így következő lépésként rákerestem a szókapcsolatra egy párhuzamos korpuszban. A *www.linguee.hu* magyar-angol kétnyelvű korpuszt használtam, mert forrásai között számos EU dokumentum többnyelvű változata található. Az *academic qualification* kifejezésre az első tíz találatnál összehasonlítottam az eredményként kapott szövegrészeket⁶⁷ és azt tapasztaltam, hogy tízből csak egy olyan szövegrészt találtam, amelyben a *tudományos képzés* magyar megfelelővel fordították a kifejezést. A többinél *egyetemi* (4) / *iskolai* (3) / *felsőfokú* (1) / *főiskolai* (1) variánsok kerültek elő. Összességében megállapítottam, hogy végzettséggel vagy iskolával kapcsolatos kontextusban kevésbé használatos a *tudományos* jelző – kivéve, ha rangbeli különbséget vagy nagyon magas szintű képzést akarunk jelezni –, már csak azt kellett mérlegelnem, én milyen formában használom a fordítás során. Mivel az oktatási rendszer és annak sajátosságai minden országban másak, arra a következtetésre jutottam, hogy olyan megfelelőt kell találnom, amely nem zár ki semmilyen típusú intézményt a megfogalmazásból, és általánosságban mindet magába foglalja. Éppen ezért, először azt az utat választottam, hogy nem határolom be a képzettséget „csak” *egyetemi* szintűre, hanem kitérítom *egyetemi vagy főiskolai* jelzőre. Ez a bővítés még nem zavarja az érthetőséget, nem torzítja a jelentést, inkább konkretizálja azt. Konzulensem visszajelzése azonban elgondolkodtatott azon, miért fejezzem ki két szóval azt, amire a magyar nyelvben tulajdonképpen van egy általános megfelelő, vagyis a

⁶⁷ <http://www.linguee.com/english-hungarian/search?source=auto&query=academic+qualification>

felsőfokú jelző. Ebbe tényleg minden beleértendő, és a magyar olvasó számára sem zárja ki annak a lehetőségét, hogy egy felsőfokú képzés többféle iskolatípusban is megszerezhető.

4.2. Fordítási nehézségek 2. – Intézménynevek fordítása

Az intézménynevek, szervezetek fordítása – mint az a fordításról általánosságban is elmondható – igen felelősségteljes feladat. Ha valami nem megfelelő fordítással kerül be a köztudatba, hosszabb távon károkat is okozhat. Az intézménynevek fordításánál így két csoportot különítettem el. A szövegben vannak olyan intézmények, szervezetek, amelyeknek megtalálható a hivatalos magyar megfelelője, és vannak ország-specifikus intézmények – a fordítás során főként az Egyesült Királysággal kapcsolatos esettanulmányban –, amelyeknek sehol sem találtam hivatalos magyar fordítását. Az utóbbi csoportnál arra jutottam, meghagyom az eredeti angol elnevezéseket és mögöttük szögletes zárójelben adom meg az általam javasolt magyar fordítást vagy magyarázatot. Ezzel az olvasó számára is meghagytam a lehetőséget az eredeti elnevezések megismerésére és fordításom véleményezésére. Továbbá, azért tartottam fontosnak ezt az eljárást, mivel az intézmények, szervezetek visszakeresése sokkal egyszerűbb, ha a hivatalos elnevezésüket használjuk. A szövegben mindössze öt olyan intézményt, szervezetet találtam, amelyeknek adott a magyar fordítása:

International Association of Professional Translators and Interpreters (IAPTI)
Hivatásos Fordítók és Tolmácsok Nemzetközi Egyesülete

Fédération Internationale des Traducteurs (FIT)
Fordítók Nemzetközi Szövetsége

Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires (CEATL)
Műfordítói Egyesületek Európai Tanácsának

Argentine Association of Translators and Interpreters (AATI)
Argentin Fordítók és Tolmácsok Egyesülete

American Translators Association (ATA)
Amerikai Fordítók Szövetsége,

A magyar megfelelők lényegében beépültek a magyar fordítói köztudatba, és gyakran lehet olvasni ezeket, nem csak konferencia meghívókon, nemzetközi rendezvények plakátjain, hanem egyes fordítók saját adatlapján is – ha a fordító tagja valamelyik szervezetnek. Egyedül az AATI elnevezését venném itt kakukktojásnak, mert nem közvetlenül a szervezet magyar megfelelőjét találtam meg, hanem több, nemzeti szervezet angol nevével összehasonlítva jutottam el az *Argentin Fordítók és Tolmácsok Egyesülete* elnevezéshez. Először *Fordítók és Tolmácsok Argentin Egyesületének* fordítottam, majd kutatómunkába kezdtem, vajon megfelel-e a fordítás a tényeknek. Ugyanis, nem mindegy, hogy egy argentin egyesület tömörít, akár nemzetközi szinten, szakembereket (*Fordítók és Tolmácsok Argentin Egyesülete*), vagy egy egyesület argentin szakembereket képvisel (*Argentin Fordítók és Tolmácsok Egyesülete*). Erre a fordításbeli különbségre csak a fordításom lektorálásának fázisában figyeltem fel. Mivel meg akartam bizonyosodni a fordításról, felkerestem az AATI hivatalos honlapját⁶⁸ és spanyol tudásomat felhasználva megnéztem, mit írnak magukról. [Az angol nyelvű menü átmenetileg nem volt elérhető.] Mivel a bemutatkozás túl általános volt, rákerestem a tagokra. Több nyelvkombinációban is végeztem szűréseket a tagok között, de mindig spanyol anyanyelvű tolmácsokat vagy fordítókat kaptam eredményként. Ekkor már élt bennem a gyanú, hogy nem egy nemzetközi szervezetről van szó, így rákerestem az Argentínában működő, hivatásos fordítókhoz és tolmácsokhoz kapcsolódó, minden regisztrált szervezetre.⁶⁹ Ezután a többi szervezet nevének magyar megfelelőit kezdtem keresni, míg ráakadtam az *Argentin [sic!] Konferenciatolmácsok Szövetsége* magyar nyelvű elnevezésre⁷⁰, így én is ezen megoldás mellett maradtam.

Az intézménynevek másik csoportjában több a példa, szemléltetésként kiemelek párat. A fordítás során ugyanazokat a jelöléseket használtam, így a le nem fordítandó vagy még le nem fordított intézménynevek után szögletes zárójelben jeleztem a fordításomat.

Chartered Institute of Linguists szervezetet [királyi védnökség alatt álló szervezet, hasonló a kamarához]

---

⁶⁸ <http://www.aati.org.ar/site/>

⁶⁹ <http://inboxtranslation.com/resources/professional-associations-translators-interpreters/>

⁷⁰ <http://nyl.bme.hu/images/images/files/portalingua2003.pdf>

Institute of Translation and Interpreting [Fordító és Tolmács Intézet]

Association of Translation Companies [Fordítóirodák Egyesülete]

Professional Interpreters' Alliance [Hivatásos Tolmácsok Szövetsége]

Society for Public Service Interpreting [Közösségi Tolmácsok Társasága]

A példák között a legtöbb fejtörést az első és utolsó példa okozta. Először a *public service interpreting* problémájára térnék ki. Tolmácsolásméleti alapismereteimnek köszönhetően már hallottam szociális, vagyis közösségi tolmácsolási fajtáról. Míg a magyarban ez a két fogalom szinte megfeleltethető, az angol nyelvénél mindig gyanakodni kezdek, ha egy szónak hirtelen két megfelelőjét is felt tudom sorakoztatni. Vajon mi lehet a különbség a megfelelők között? Elsőként a szociális tolmácsolás szókapcsolattal kezdtem fordítani a szöveget. Majd, mikor többször is újra előfordult ez a szókapcsolat a szövegben, kezdett „nem tetszeni”. Ezért elindultam az alapoktól. Szabari Krisztina *Bevezetés a tolmácsolás elméletébe és gyakorlatába* (2006) című könyvében megnéztem, valójában jól emlékszem-e a szociális vagy közösségi tolmácsolás meghatározására, a tolmácsok feladatára és a munkavégzés mikéntjére. Majd ugyanezt megkerestem angol nyelven a google keresőmotor segítségével, míg végül találtam több olyan ismertetőt, amely igazolta azt a feltevésem, miszerint ez egy inkább az Egyesült Királyságban használatos terminus:

Other terms have been used to describe this activity. In the United Kingdom, for example, "public service interpreting" is the preferred term; while in Canada, "cultural interpreting" is often used. Other designations include "dialogue interpreting" and "ad hoc interpreting." "Community interpreting" seems to be the term most widely accepted in the literature, however (Roberts, 1994).

A szókapcsolat jelzőjét végül megváltoztattam *szociális* helyett *közösségi tolmácsolásra*, mivel többszöri olvasásra is „jobban hangzott” a szövegkörnyezetben. Mindenesetre igazoltam, hogy félrefordítást nem követek el.

A másik, fordítási szempontból elgondolkodtató elnevezés számomra az első példa, vagyis a *Chartered Institute of Linguists* nevének „magyarosítása”. Mivel saját kutatás

során nem igen boldogultam a név kibontásával, véleményt kértem hivatásos fordítóktól a *Proz.com* honlapon. A válaszok között kaptam néhány fordítási javaslatot és egy összetettebb, igen érdekes álláspontkifejtést. Ez utóbbi válaszadó 2004-ben regisztrált a *Proz.com* fordítókat tömörítő honlapra és több, mint 2000 feltett kérdésre válaszolt azóta. Véleménye szerint – mint sok más külföldi intézmény neve – ez sem fordítandó. Az indoklása és az intézmény nevének fordításával kapcsolatos egyéb információk bővebben a választ tartalmazó honlapon⁷¹ olvashatók. Annak igazolására, hogy ez az elnevezés nem fordítandó, több hivatásos fordító adatlapját is megnéztem, akik valamilyen szinten kapcsolódnak az intézethez vagy említik valamilyen módon a profiljukban.⁷² Mivel a fordítók maguk sem „magyarosították” a nevet, úgy döntöttem, én is meghagyom. Mindössze a szervezet jellegéről hagytam magyarázatot az olvasóknak, szögletes zárójelben. Véleményem szerint ez a középút ebben az esetben járható; az olvasó láthatja az eredeti elnevezést és minimális segítséget is kap a magyarázattal annak pozicionálására a fordítói piacon.

4.3. Fordítási nehézségek 3. – Mondattani problémák

A mondatok szerkezeti felépítéséből adódó fordítási nehézségek igen gyakoriak az angolról magyarra való fordítás során. Leginkább az angolra jellemző, végtelenségig toldalékolható jelzős szerkezet az, amelyet a magyar nyelv már nem tolerál. Éppen ezért, az angoltól érkező jelzős szerkezeteket általában mondatszintre emeléssel lehet kiküszöbölni, mégpedig vonatkozó mellékmondat létrehozásával.

It sponsors a Certified Translation Professional (CTP) Designation Program, managed by Adriana Tassini with a telephone number in Massachusetts.

Az intézmény fenntart egy Okleveles Fordító végzettséget biztosító programot, amelynek ugyancsak Adriana Tassini a vezetője, bár ebben az esetben egy massachusetts-i telefonszám van megadva.

---

⁷¹ http://www.proz.com/kudoz/english_to_hungarian/names_personal_company/5797225-chartered_institute_of_linguists.html

⁷² Lásd például: <http://www.fordit.hu/fordito/Juhasz-Jozsef/>

Amint az látható, az angol forrásnyelvi szövegben az alany-állítmány szerkezet az *it sponsors*, a mondat tárgya a *Certified Translation Professional (CTP) Designation Program* és az ezután következő rész pedig ennek a tárgynak a további bővítése. Igaz, ha kiegészítenénk a mondatot, akkor úgy hangzana: *It sponsors a Certified Translation Professional (CTP) Designation Program that/which is managed by Adriana Tassini with a telephone number in Massachusetts*. Tehát, ez is egy alárendelő összetétel lenne, viszont az angol nyelvben gyakori ennek az elhagyása, ezért ez gyakorlatilag egy jelzőnek is megfelel. A magyar nyelv nem szereti a „túlbővített” jelzőket. Ezt a részt így vonatkozó mellékmondatral fordítottam, majd a bővítés második részét (a kontextusnak megfelelően) egy további, megengedő viszonyt kifejező, mellérendelő mondatral egészítettem ki. [Erre a megoldásra konzulensem segítségével jutottam.]

További nehézséget okozott a szöveg két leghosszabb, mondata [**-gal jelöltem a magyar fordításnál az általam felbontott mondatok kezdetét.]

The United Kingdom merits inclusion as a case study because of the apparent success of its translator certification systems, notably through the Chartered Institute of Linguists, the development of several large active associations, and the recent challenge to those systems in the field of legal translation and interpreting.

** Az Egyesült Királyság azért kerülhetett be a vizsgálatba esettanulmányként, mert a fordító képesítéssel foglalkozó rendszerei láthatóan sikeresen működnek.

** Konkrétan a Chartered Institute of Linguists működéséről, több nagyobb és aktívan működő egyesület fejlődéséről, és a jogi fordítás és tolmácsolás területén működő rendszereket ért mostani kihívásokról van szó.

Ennél az első példánál ugyan mindössze két tagmondatra bontottam az eredetit, mégis sok időt töltöttem a megfelelő forma megtalálásával. A nehézséget az okozta, hogy a mondat második része egy szintén több részből álló felsorolás. A magyarban sem hangzásra, sem stilisztikailag nem „kedvelt” a kötőszavak – és, hogy – egy mondaton belüli, túlzott halmozása [példa: *Azért, hogy meglássa, hogy szép-e az idő, hogy vegyen-e fel kabátot.*] A másik elgondolkodtató kérdés az igésítés kérdése volt. Próbáltam a felsorolás tagjait oda illő igékkal a mondatba fűzni, de ez sem bizonyult eredményes megoldásnak. Így maradtam a főnévi szerkezetek felsorolásánál és egy semleges „-ról van szó” szerkezettel

küszöböltem ki az általam leválasztott mondat állítmányának hiányát. Ettől a mondat értelme nem változott, a tagoltsággal véleményem szerint átláthatóbb lett a tartalom.

A másik példa még egy ennél is hosszabb mondatot mutat:

The “Global Translation Institute” is selling something that is also offered (much more expensively) by training programmes in about 300 university-level institutions worldwide, some with more than 50 years of experience, whereas the Argentine international association is proposing an alternative to the Fédération Internationale des Traducteurs, which was founded in 1954 by a French ministerial order, represents more than 100 professional associations (many with state status) and claims to speak for 88,103 translators.

** A "Global Translation Institute" olyan terméket dobott piacra, amelyet ugyanúgy megkaphatunk (persze sokkal drágábban) világszerte kb. 300 egyetemi szintű intézmény képzésein. ** Vannak olyan intézmények, amelyek akár 50 éves tapasztalattal is rendelkeznek ezen a téren. ** Közben az argentin nemzetközi egyesület magát a Fordítók Nemzetközi Szövetségének [FIT] alternatívájaként kínálja fel, amelyet 1954-ben egy francia miniszteri rendelet hozott létre. ** A FIT több, mint 100 szakmai egyesületet (köztük sok állami szervezetet) és ezzel 88,103 fordítót képvisel.

Mivel első olvasás után már biztos voltam abban, hogy a magyar fordításban nem maradhat egyben ez a mondat, elkezdtem elemezni a mondat felépítését. A mondat logikai szempontból három nagyobb részre tagolható. A *whereas* összehasonlítást kifejező kötőszó két részre bontja a tartalmat; a második rész végén pedig van egy harmadik, fontos információhalmaz, amelyet a *which* vonatkozó névmás vezet be. Az első, Global Translation Institute-ot érintő gondolatot szintén két részre bontottam, az átláthatóság kedvéért. A második rész *Vannak olyan...* kezdete semleges, tovább fűzi az előző rész utolsó információdarabkáját. A második logikai részt bevezető *Közben...* már érezhetően egyfajta kontrasztot sugall, akár térben, akár időben is lehet értelmezni. Ebben a gondolatban a hangsúly a nemzetközi szervezeten van, viszont felmerül a FIT is, amely szorosan hozzákapcsolódik a gondolat fő pontjához, a presztízs kérdéséhez. Itt úgy gondoltam jobb, ha megtartom a FIT alapítási évét, mert egyszerűbb volt egy alárendelő összetétellel folytatni a gondolatot. Ez kapóra is jött a harmadik gondolatrész kiemeléséhez,

ugyanis a FIT-re és annak kiterjedésére tevődik át a hangsúly. Ha jobban megnézzük mindhárom gondolat kezdetét, az intézmények nevei állnak a mondatok elején, ezzel is hangsúlyozva az adott gondolatszegmens főbb mondanivalóját. Csak többszöri próbálgatás és sokszori átfogalmazás során jutottam el a végső eredményhez. Kezdetben nem mertem drasztikusan szétarabolni a mondatot, de végül arra jutottam, sokkal magyarosabbá és érthetőbbé vált ezáltal ez a rész.

A következő, utolsó pontban nem fordítási problémát kívánok illusztrálni, hanem elsősorban a figyelmet szeretném felhívni egy olyan jelenségre, amely úgy érzem, a magyar nyelvű fordításokhoz szorosan kötődik. Klaudy Kinga *Bevezetés a fordítás elméletébe* (2006) című könyvében talákoztam először a betoldással, mint átváltási művelettel. Későbbi olvasmányaim során került elő Klaudy explicitációs hipotézise, és azon belül is a fakultatív explicitáció vizsgálata, amely már akkor nagyon elgondolkodtatott. Klaudy szerint „[f]akultatív explicitációról akkor beszélünk, ha a fordítónak van választási lehetősége. Akkor is helyes célnyelvi mondatot kap, ha nem végzi el az explicitációt [...]” (Klaudy, 1999:11) Mivel az explicitáció teljes körű vizsgálata egy önálló tanulmánnyal felérne, úgy döntöttem, hogy a dolgozathoz kiemelek egy konkrét jelenséget, az ún. „szituatív betoldást”. A fordítói szakirányon végzett tanulmányaim során már régebben felfigyeltem erre a jelenségre. Jelen dolgozatban a szituatív betoldást úgy értelmezem, mint olyan, önmagukban kevésbé szilárd jelentésű szavakat, amelyek a „jobb hangzás”, „magyarosabb mondat” vagy „odakíváncozás” miatt kerültek bele a fordításba. Gyakran hajlamosak vagyunk „fillerekkel”, vagyis töltelékszavakkal gazdagítani a magyar fordítást. Ilyen szavak például az *is*, *pedig*, *még*, *már*, csak hogy egy párat említsek. A következő példákon keresztül azt mutatom be, hogy ezek a töltelékszavak sokszor észrevétlenül kúsznak be a fordításba. A példákat a már elkészült fordításomból válogattam, egyiket sem módosítottam csak azért, hogy példaként megállja a helyét.

It should perhaps not be surprising to [...]

Már meg sem lepődünk azon, hogy [...]

[...] whereas the current version lists “Translation and Interpretation” as a category in its own right.

[...] míg az osztályozás legutóbbi változatában a "Fordítás, tolmácsolás" tevékenységet már önálló kategóriaként említik.

(if a translator or association has existed for a long time, they have presumably been able to earn trust on the market)

(ha egy fordító vagy egyesület régóta működik, feltételezhetően már elnyerte a bizalmat a piacon)

[...] and the other accepts members on the basis of a degree or diploma from “a recognized institution” [...]

A másik pedig csak az „elfogadott képzési intézményekben” szerzett diplomával veszi fel tagjait [...]

In some cases the programmes emphasise translation theory and courses on general practice, with minimal training in specific language pairs.

Néhány esetben a képzésnél a hangsúlyt inkább a fordítás elméletére és az általános gyakorlatra helyezik, a nyelvpárokknak megfelelő gyakorlati képzés mértéke pedig minimális.

The association lists its “Honorary members” as including Noam Chomsky, who [...]

Az egyesület a „tiszteletbeli tagok” között tartja számon Noam Chomskyt is, aki [...]

This concerns several related kinds of value, beyond questions of objective competence or expertise: [...]

Az objektív kompetencia vagy a szakértelem kérdéskörén túl, ez a minősítés néhány idekapcsolódó értékre is vonatkozik: [...]

Amint az látható, egyik forrásszövegből vett mondatban sem található meg explicit módon a *már*, *pedig*, *is* töltelékszavak, gondolok itt a szótári keresés eredményeként megkapható *already*, *yet*, *before* / *also*, *too* angol megfelelőkre. Akkor mégis miért került bele a fordításomba? Vajon miért hangozhat jobban egy mondat, ha a fent említett töltelékszavakkal bővül? Kap-e a fordítás bármilyen additív jelentést? Egyáltalán miért jut eszünkbe ilyesféle töltelékszavak bevonása a fordításba? Vajon ez csak a kezdő fordítók szokása, amelyet később, már rutinos fordítóként elhagynak? Vagy éppen ennek ellentéte?

Számomra ez egy érdekes jelenség, viszont a dolgozat során, a terjedelmi megkötések miatt, csak érintőlegesen említettem. Ettől függetlenül úgy gondolom, a kognitív nyelvészet szempontjából érdekes kutatást lehetne ezzel kapcsolatban végezni.

5. Összefoglalás

A dolgozatban említett példákkal azokat a különböző fordítási nehézségeket akartam demonstrálni, amelyek a szöveg legnagyobb részének fordítására hatással voltak. Természetesen nem mutattam be minden egyes szót vagy szókapcsolatot, amely problémát okozhatott a fordítás során; azokat próbáltam összegyűjteni, amelyek átfogó képet adhatnak egy-egy problémakör feltárásához és kezeléséhez. A szemantikai problémakörrel elmondható, hogy a fordításnál problémát okozó szavak jelentésének tényleges feltárására és a gyakran több értelemben használt szavak legmegfelelőbb jelentésének és adott kontextusba legjobban illő ekvivalensének megtalálására kész segédeszközök állnak rendelkezésre. Már nem csak nyomtatott, de elektronikus szótárak, egynyelvű- és többnyelvű korpuszok és fordítói fórumok is rendelkezésre állnak a fordítási nehézségek leküzdésére. Az intézmények, szervezetek nevének fordítása [vagy nem fordítása] is állandó problémát jelent, főként kevésbé rutinos fordítók számára. Minden elnevezésnél meg kell nézni, vajon van-e már bármilyen hivatalos dokumentumban, korpuszban, honlapon közzétett magyar elnevezés, és lehetőség szerint azt használni a fordításban. Amennyiben nem elérhető a fordítás vagy nem fordítandó az elnevezés, legjobb út a középút – az eredeti megfelelő mellett érdemes egy magyar megfelelőt is feltüntetni, de mindenképpen szükséges jelezni, hogy az a fordítás nem hivatalos, hanem a fordító sajátja. Mindezekon kívül nehézséget jelent az angol és magyar nyelv nyelvi felépítésének különbségéből adódó, fordítástechnikai szempontból gyakori probléma. Itt több elfogadott technika is létezik, dolgozatomban a mondatok struktúrájából adódó, néhány említésre méltó fordítási példát emeltem ki. Főként a többszörösen összetett mondatok esetében kell elgondolkodni a mondatrészek esetleges leválasztásáról és ezáltal, tartalmi veszteség nélkül, új mondatok alkotásáról. Továbbá fel akartam hívni a figyelmet egy érdekes nyelvi [vagy nem nyelvi?] jelenségre, a töltelékszavak használatára.

Bár a fordítói szakmában ténylegesen a gyakorlat és a rutin teszi a mestert, remélem dolgozatommal sikerült rávilágítani arra is, mennyire fontos bizonyos alapvető, fordításelméleti összefüggésekkel.

6. Szójegyzék

1. academic qualification	felsőfokú képesítés
2. accreditation	akkreditáció
3. adverse selection	kontraszelekció
4. American Translators Association (ATA)	Amerikai Fordítók Szövetsége
5. associate membership	társult-tagság
6. asymmetric information	aszimmetrikus információ/ információs aszimmetria
7. authorisation *	engedélyezés
8. authority *	szaktekintély
9. certification *	képesítés/ oklevél
10. Certified Translation Professional	okleveles fordító
11. Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires (CEATL)	Műfordítói Egyesületek Európai Tanácsának
12. Council for National Academic Awards	Felsőoktatási Diplomák Nemzeti Tanácsa
13. country factsheet	ország adatok
14. credentialing	minősítési procedúra **
15. desination program	OKJ-s képzés
16. European Society for Translation Studies	Európai Fordítástudományi Társaság
17. Fédération Internationale des Traducteurs (FIT)	Fordítók Nemzetközi Szövetsége
18. First or Second Class Honours degree	kiváló vagy jó minősítésű BA diploma
19. follow-up exchange	nyomon követés
20. full membership	teljes értékű tagság
21. General Industrial Classification of Economic Activities within the European Communities	Európai Közösségekben belüli Gazdasági Tevékenységek Általános Ipari Osztályozása
22. government agency	állami szerv
23. International Association of Professional Translators and Interpreters (IAPTI)	Hivatásos Fordítók és Tolmácsok Nemzetközi Egyesülete
24. licensure	engedélyezési folyamat **

25. millennial problem	évezredes probléma
26. objective expertise	tárgyi tudás
27. Office for National Statistics data	KSH
28. online directory	online tagi nyilvántartás
29. opinion question	kifejtendő kérdés **
30. public service interpreting *	közösségi tolmácsolás
31. recognized institution	elfogadott képzési intézmény **
32. registration	nyilvántartásba vétel
33. revalidation	újbóli engedélyeztetés **
34. Services Producer Price Index	szolgáltatói árindex
35. signaller of status	státusz- minősítő **
36. signalling	minősítés **
37. social signal	társadalmi jel
38. status *	fordítói státusz **
39. sworn translator	hites fordító
40. visibility	fordítói jelenlét **

* A dolgozat elemzés részében részletesen foglalkoztam a szavak jelentésével

** Nem találtam hivatalos vagy európai uniós forrást, így ezek saját fordításaim

Irodalomjegyzék

A magyar helyesírás szabályai. Akadémiai Kiadó.

Tizenegyedik kiadás, tizenkettedik (példaanyagában átdolgozott) lenyomat (2009)

online: <http://helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/akh>

Hozzáférés: 2015.04.11.

Értelmező szótár+ : értelmezések, példamondatok, szinonimák, ellentétek, szólások, közmondások, etimológiák, nyelvhasználati tanácsok és fogalomkörü csoportok. Eöry, Vilma (főszerk.). Bánki, Judit; Bíró, Ágnes; Szirmai, Diána (szerk.). 1. köt. A-K. (949. p.); 2. köt. L-Zs. (950-1826 p.) Budapest: Tinta, 2007

Idegen szavak és kifejezések szótára. Bakos, Ferenc (főszerk.); Csábi, Szilvia (vez. szerk.); Zsigány, Judit; Kiss László (szerk.). Akadémiai Kiadó 2006, cop. 2002.

Joó, Etelka (2007): A párhuzamos szövegek alkalmazási lehetőségei a fordításban és a fordításoktatásban. In: *Fordítástudomány* 7/2, 55-56.

Klaudy, Kinga (1999): Az explicitációs hipotézisről. In: *Fordítástudomány* 1/2, 5-21.

Klaudy, Kinga (2006): *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica, cop. 1999.

Lantos, Erzsébet (2004): *Neveléstörténeti tanulmány: A beszédhez való viszony alakulása a magyar felsőoktatásban*. SZTE-BTK.

online: http://www.retorika.hu/beszed_nevelestortenei-tanulmany

Hozzáférés: 2015. 04. 05.

Ország-Magay: Angol-magyar nagyszótár. Akadémiai Kiadó 1998.

Ország-Magay / Futász-Kövecses: Angol-magyar kézisótár. Akadémiai Kiadó 2005, cop. 2001.

Oxford Advanced Learner's Dictionary (8th Edition). Hornby, A. S. (ed.). Oxford University Press 2010

OXFORD wordpower dictionary for learners of English. Steel, Miranda (ed.). Oxford University Press, 2000.

Porta-Lingua 2003. *Cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról- és kutatásról.* F. Silye,

Magdolna (sorozatszerk.) kiadja: Szaknyelvoktatók és – Kutatók Országos Egyesülete.

online: <http://nyl.bme.hu/images/images/files/portalingua2003.pdf>

Hozzáférés: 2015. 04. 05.

Roberts, Roda. (1994): Community Interpreting Today and Tomorrow. In: Peter Krawutschke, (ed.): *Proceedings of the 35th Annual Conference of the American Translators Association.* Medford, NJ: Learned Information, 127-138.

online: [http://aitc.net/page/1546/the-professionalization-of-community-
interpreting/lang/1](http://aitc.net/page/1546/the-professionalization-of-community-interpreting/lang/1)

Hozzáférés: 2015. 04. 05.

Szabari, Krisztina (2006): *Tolmácsolás: bevezetés a tolmácsolás elméletébe és gyakorlatába.*

Budapest: Scholastica.